

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์
โครงการวิจัย วิทยาการชุมชน เพชรบูรณ์ พิษณุโลกและเลย

รหัสโครงการ RDG45N0023

โดย

นายฟอง ฤทธิเนติกุล
นางสาวรวี การุญบริรักษ์

เสนอ

สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.)

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์
โครงการวิจัย วิทยาการชุมชน เพชรบูรณ์ พิษณุโลกและเลย

รหัสโครงการ RDG45N0023

โดย
นายฟอง ฤทธิเนติกุล
นางสาวรวี การุญบริรักษ์

เสนอ
สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.)

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาวิจัยวิทยากรชุมชน เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นงานวิจัยและพัฒนา เพื่อศึกษาถึงองค์ความรู้ของวิทยากรชุมชน,เงื่อนไขและปัจจัยที่ผลักดันให้คนหนึ่งก้าวเข้ามาเป็นวิทยากรชุมชนและพัฒนาวิทยากรชุมชน เพื่อศึกษาวิทยากรชุมชนชาวไทยเชื้อสายม้งในเขตรอยต่อ 3 จังหวัด คือ เพชรบูรณ์ พิษณุโลกและเลย ได้รับทุนการสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยภาค (สกว.) จึงขอขอบคุณสำนักงานสนับสนุนการวิจัยภาค ที่ให้อิโภาสเรียนรู้งานวิจัยและค้นหาคุณค่าวิทยากรชุมชนมา ณ โอกาสนี้

การศึกษาวิจัยวิทยากรชุมชนชาวไทยเชื้อสายม้ง เพชรบูรณ์ พิษณุโลกและเลย ครั้งนี้ ได้ทำงานร่วมกับทีมกลาง ที่ช่วยประสานงาน เป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ให้ข้อคิดข้อเสนอแนะและหนุนเสริมทีมจังหวัดด้วยดีตลอดมา,เพื่อนักวิจัยจาก 12 จังหวัด แม้ในที่สุดจะมีเพียง 5 จังหวัด ที่ได้ทำโครงการเพื่อนำร่องแต่เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วม 3 ปีที่ผ่านมา มีคุณค่ายิ่งต่อกระบวนการทำงาน,ศูนย์ประสานงานป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดในชุมชนม้ง โครงการเลิกสูบบุหรี่แล้ว ลือและเครือข่ายชุมชนม้ง เพชรบูรณ์ พิษณุโลกและเลย มีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีกิจกรรมต่างๆในพื้นที่อย่างสม่ำเสมอ เป็นโอกาสในการศึกษาบทบาทวิทยากรชุมชนได้ชัดเจนยิ่งขึ้น และที่สำคัญคือ วิทยากรชุมชน ซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทก่อให้เกิดการเรียนรู้ในเครือข่ายชุมชนม้ง ที่ได้สละเวลาร่วมศึกษาวิจัยวิทยากรชุมชนชุดนี้ เนื่องจากทุกท่านมีฐานงาน ประเด็นงานที่รับผิดชอบ จึงขอขอบคุณทุกท่านที่มีส่วนร่วมมา ณ โอกาสนี้

ทีมวิจัยวิทยากรชุมชนชาวไทยเชื้อสายม้ง เพชรบูรณ์ พิษณุโลกและเลย หวังว่างานวิจัยชุดนี้จะเป็นข้อมูลพื้นฐานในการเข้าหาวิทยากรชุมชน เนื่องานวิทยากรชุมชน การหนุนเสริม การขยายวิทยากรชุมชน การเชื่อมเป็นเครือข่ายและจะมีส่วนก่อให้เกิดการเรียนรู้อันจะส่งผลให้ชุมชนเข้มแข็งได้ในที่สุด

ทีมวิจัยเพชรบูรณ์

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยวิทยากรชุมชน จังหวัดเพชรบูรณ์ พิษณุโลก และเลย เป็นการศึกษาค้นคว้าความจริงของบุคคลในงานพัฒนา ที่เป็นคนในท้องถิ่นเองโดยมุ่งหวังที่จะเรียนรู้ถึงที่มาที่ไป เงื่อนไข ปัจจัยที่ส่งผลให้บุคคล ก้าวเข้าสู่การทำงานทางสังคม บนเงื่อนไขความเป็นชนเผ่า เนื่องจากกลุ่มเป้าหมายและพื้นที่ทำการศึกษาคือโครงการวิจัยชุดนี้กำหนดอยู่ที่เครือข่ายชุมชนมังฆตรอยต่อ 3 จังหวัดคือ เพชรบูรณ์ พิษณุโลก และเลย รวมพื้นที่ศึกษา 28 หมู่บ้าน โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษา เพื่อประมวลองค์ความรู้เกี่ยวกับวิทยากรชุมชน ศึกษาเงื่อนไขปัจจัยการจัดกระบวนการเรียนรู้ชุมชนของวิทยากรชุมชน และ รูปแบบการศึกษาเพื่อพัฒนารูปแบบกระบวนการสร้างวิทยากรชุมชน เพื่อต้องการรู้ว่า " กระบวนการสร้างวิทยากรชุมชนให้มีความสามารถและมีบทบาทในการจัดกระบวนการเรียนรู้ชุมชนเป็นอย่างไร "

การศึกษาวิจัยวิทยากรชุมชน ได้มีการวางกรอบและนิยามของคำว่าวิทยากรชุมชนหมายถึง คนที่อยู่ในกระบวนการองค์กรชาวบ้าน มีบทบาทสื่อความหมายที่ก่อให้เกิดการคิด วิเคราะห์ นำไปสู่การเรียนรู้ ค้นพบประเด็น มีข้อสรุปนำไปสู่การปฏิบัติอย่างมีส่วนร่วม มีผลต่อการแสดงพฤติกรรมของสมาชิกในชุมชน และองค์ความรู้ของวิทยากรชุมชนซึ่งหมายรวมถึงการเรียนรู้ ประสบการณ์แนวคิด อุดมการณ์ ความเชื่อ รูปแบบ วิธีในการทำงานของวิทยากรชุมชน

กระบวนการศึกษาเพื่อให้ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับวิทยากรชุมชน ใช้การศึกษาข้อมูลเชิงลึกเป็นรายบุคคล ซึ่งเริ่มตั้งแต่ การวางกรอบ คุณสมบัติ / ลักษณะคร่าวๆ ตามนิยามความหมายของวิทยากรชุมชนและทำการสรรหา / คัดเลือก ในพื้นที่ที่ทำการวิจัย (ชุมชนมัง 26 หมู่บ้าน เขตรอยต่อ 3 จังหวัด เพชรบูรณ์ พิษณุโลก และเลย) และร่วมวางแผนการทำงาน สร้างความเข้าใจในโครงการวิจัยต่อวิทยากรชุมชนที่ได้รับการคัดเลือก กำหนดแผนงานลงศึกษาข้อมูล และเก็บข้อมูลเชิงลึกรายบุคคล โดยการสัมภาษณ์ ติดตามสังเกตกระบวนการทำงาน ในเวทีต่างๆ ของวิทยากรชุมชนแต่ละท่าน รวบรวมข้อมูลนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์เพื่อตอบคำถามวิจัยที่ตั้งไว้ และถอดสรุปเป็นองค์ความรู้ " วิทยากรชุมชน "

ผลจากการศึกษาในด้านเป้าหมายที่วางไว้เป็นไปตามกรอบงานวิจัยแต่ในส่วนของจำนวนวิทยากรชุมชนที่เดิมตามโครงการวางไว้ที่ 10 ท่าน โดยผ่านการสรรหาและคัดเลือกได้ทั้งสิ้น 12 ท่าน และสามารถทำการศึกษาระดับรายบุคคลตามแผนที่วางไว้เพียง 8 ท่าน โดยที่เหลืออีก 4 ท่าน แยกเป็น 3 ท่าน ติดภารกิจทางครอบครัว ไม่สะดวกที่จะเข้าร่วมโครงการได้ และ อีก 1 ท่าน หายสาปสูญไประหว่างการติดตามประสานงาน ซึ่งสันนิษฐานว่าอาจจะเสียชีวิตแล้วเมื่อดูจากรูป

การณ์ ดังนั้นวิทยากรชุมชนมั่ง เพชรบูรณ์ พิษณุโลก และเลย จึงมีวิทยากรชุมชนในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จำนวน 8 ท่าน

จากผลการศึกษา ตามวัตถุประสงค์ที่ได้วางไว้ ในประเด็นองค์ความรู้เกี่ยวกับวิทยากรชุมชน ซึ่งหมายถึง ประวัติความเป็นมา สภาพครอบครัว ชุมชน จุดเปลี่ยนมาสู่การเป็นวิทยากรชุมชน แนวคิดในการทำงาน ประเด็นงานที่ทำและวิธีการทำงาน พบว่า องค์ความรู้ที่ได้เกี่ยวกับวิทยากรชุมชนสามารถแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะใหญ่ ๆ ได้แก่

ปัจจัยภายใน อันได้แก่ ลักษณะส่วนตัวซึ่งประกอบไปด้วย 1.อายุ ซึ่งเฉลี่ย 39 ปี (32 – 45 ปี) ถือว่าเป็นวัยที่ได้เรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชนมั่งและมีความเข้าใจในประเพณี ขนบธรรมเนียมมั่ง และอยู่ในช่วงของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมครั้งสำคัญๆ ของชุมชน สามารถเข้าใจและวิเคราะห์สถานการณ์นั้นได้ 2. เพศ วิทยากรชุมชนทั้งหมดเป็นเพศชาย ซึ่งแสดงให้เห็นถึงระบบสังคม วัฒนธรรมของชุมชนมั่งที่ให้ความสำคัญกับเพศชายมากกว่าเพศหญิง 3.ตระกูลแซ่ เป็นไปตามระบบสังคม วัฒนธรรมของชุมชนมั่ง ที่ได้รับการยอมรับในเรื่องตระกูลแซ่ ที่ตระกูลแซ่ได้มีบรรพบุรุษเป็นผู้นำ หรือกลุ่มผู้นำก็มักจะสืบทอดสู่ลูกหลาน เสมอ 4.การเรียนรู้ หมายถึงรวมถึงการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบ โดยพบว่าการศึกษาระบบมีส่วนช่วยในการที่วิทยากรชุมชนจะนำความรู้ที่ได้จากการเรียนมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติงานจริง และสามารถเข้าใจกระบวนการต่างๆ ได้ง่ายและเร็วขึ้น แต่ในส่วนของวิทยากรชุมชนบางท่านที่เพียงแค่สามารถอ่านออกเขียนได้ (ภาษาไทย) ก็นำเอาความเข้าใจจากการสื่อสารหรือข้อมูลที่ได้รับมาผนวกกับความรู้ในท้องถิ่น ขนบธรรมเนียมประเพณีของตนเพื่อพัฒนารูปแบบการทำงานของตนเองได้ และสามารถประสานงานกับหน่วยงานภาคนอกด้วย 5. วิถีคิด ความเชื่อ อุดมการณ์ในการทำงาน โดยสิ่งเหล่านี้จะมีผลต่อการสร้างความมุ่งมั่นที่จะเป็นแรงผลักดันให้ฟันฝ่าอุปสรรคในการทำงานได้ ประกอบกับการผ่านสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนมั่งที่ต้องได้รับผลกระทบจากปัญหาที่ตามมาจากการเปลี่ยนแปลงเป็นแรงหนุนในการที่จะหาทางออกให้ชุมชนไปสู่การปรับตัวเพื่อสามารถคงความเป็นชุมชนมั่งภายใต้การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในปัจจุบันได้ 6.รูปแบบวิธีการทำงาน วิทยากรชุมชนส่วนใหญ่ใช้การกระตุ้นเพื่อการรวมกลุ่ม โดยกระตุ้นทางความคิด ผ่านการสนทนาเวที การประชุม หรือแม้แต่งานประเพณีต่างๆ ในชุมชน ให้ข้อมูล พูดคุย แลกเปลี่ยนคอยตั้งคำถามและร่วมกำหนดแนวทางการแก้ไขหรือหาทางออกร่วมกัน บางท่านก็ตั้งเป็นกลุ่มคณะทำงานเพื่อทำงานอย่างเป็นรูปแบบ (เป็นองค์กร) มีการบริหารจัดการอย่างเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ

ปัจจัยภายนอก ประกอบไปด้วย 1.บริบทพื้นที่ โดยความโดดเด่นของวิทยากรชุมชนชุดนี้คือการศึกษาศาสนาวิทยากรชุมชนในชนเผ่ามั่งเขตรอยต่อ 3 จังหวัด (เพชรบูรณ์ พิษณุโลก และเลย) ซึ่งมีความโดดเด่นด้านระบบสังคม วัฒนธรรมประเพณี ที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง 2.

สถานการณ์ ปัญหาที่ทำให้วิถีชีวิตชุมชนเปลี่ยนแปลง ซึ่งเกิดขึ้นในช่วงการแตกแยกทางความคิด ปี 2510 โดยแบ่งแยกเป็น 2 ฝ่าย และวิทยาการชุมชนทั้งหมดในการศึกษาตามโครงการนี้เป็นผู้ที่อยู่ร่วมในเหตุการณ์และเข้าใจ จุดจำเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้ มาโดยตลอด และนำผลกระทบหรือปัญหาที่เกิดขึ้นจากเหตุการณ์ครั้งนั้นมาเป็นประเด็นในการทำงานต่อเพื่อแก้ไขปัญหาคำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนมั่งให้เป็นไปอย่างเหมาะสม 3.การสนับสนุนจากองค์กรต่างๆ การได้รับการสนับสนุนในด้านต่างๆ เช่น กระบวนการทำงาน งบประมาณ แนวคิด กำลังร่วมในการทำงาน จะช่วยเสริมให้วิทยาการชุมชนมีทักษะในการทำงานเพิ่มมากขึ้น 4. ฐานงานและบทบาทของวิทยาการชุมชน การได้รับบทบาทในชุมชนโดยการยอมรับจากคนในชุมชน เป็นแรงเสริมให้วิทยาการชุมชน กล้าที่จะเปิดประเด็นงานและทำงานเพื่อนำพาชุมชนก้าวสู่ทางออกของปัญหาและกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนของตนเองได้

ผลจากการศึกษาในส่วนของการสร้างวิทยาการชุมชนให้มีความสามารถและมีบทบาทในการจัดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน พบว่า วิทยาการชุมชนซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทในชุมชนในเชิงการชวนคุย ชวนคิด ชวนสรุป และก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมของคนในชุมชนแล้ว หากต้องการให้กระบวนการพัฒนาชุมชนมีประสิทธิภาพและได้รับความร่วมมือที่ดีจากชุมชน ควรมีการเสริมทักษะบางด้านให้กับวิทยาการชุมชน เพื่อยกระดับและขีดความสามารถของวิทยาการชุมชนเอง ซึ่งผลจากการศึกษาควรหนุนเสริมวิทยาการชุมชน ดังนี้

1. เสริมวิถีคิด / ความเชื่อ / จิตนาการ เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นต่อสิ่งที่ทำ สร้างพลังเพื่อผลักดันให้สามารถบรรลุสิ่งที่หวังไว้
2. เสริมทักษะบางอย่าง เช่น การวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้เห็นความชัดเจนและการเชื่อมโยงของเหตุการณ์ (จากข้อมูลที่ได้รับ) จะนำไปสู่การตัดสินใจที่ถูกต้อง การตั้งคำถาม โดยรู้จักที่จะตั้งคำถามเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน และการบริหารจัดการ เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมและก่อพลังในการทำงานของกลุ่ม / เครือข่าย
3. เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ หมายถึงการเข้าร่วมเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในประเด็นงานหรือประเด็นที่วิทยาการชุมชนมีความสนใจ ซึ่งจะช่วยให้วิทยาการชุมชนได้รับข้อมูลใหม่ๆ และมุมมองของผู้อื่นในการประสานงาน / ทำงานร่วมกับสังคมภายนอก และเป็นการพัฒนาศักยภาพของวิทยาการชุมชนเองด้วย

โดยสรุป การศึกษาวิจัยในโครงการวิจัยวิทยาการชุมชนมั่ง เขตรอยต่อ 3 จังหวัดเป็นการศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับวิทยาการชุมชน ที่มีจุดมุ่งเน้นเพื่อให้รู้เหตุของการเกิด " คนทำงานเพื่อชุมชน " เพื่อหาข้อเติมเต็มต่อกระบวนการทำงาน เสริมสร้างศักยภาพให้ " คนทำงานเพื่อชุมชน "

ชน " สามารถรู้และใช้ศักยภาพของตนเองและพัฒนาตนเพื่อมุ่งสู่เป้าหมายของตนเองได้อย่างถูกต้อง โดยหวังว่า กระบวนการพัฒนาชุมชนที่มี คน เป็นกลไกสำคัญจะนำมาแนวทางการพัฒนาชุมชนเพื่อการอยู่ร่วมกันของสังคมมนุษย์ให้เป็นไปตามทิศทางที่เหมาะสมต่อไป ภายใต้ความเป็นชุมชนมั่ง บอนเงื่อนไขความโดดเด่นทางระบบสังคมและวัฒนธรรม.

คำนำ

จากการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่ผ่านมา ซึ่งมุ่งเน้นผลตอบแทนทางด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก โดยขาดการพัฒนาในด้านสังคม ได้ส่งผลกระทบตามมามากมายไม่ว่าจะเป็นปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ ปัญหาการกระจายรายได้ ปัญหาความยากจน และปัญหาสังคมต่างมากมาย

ชาวไทยเชื้อสายม้งในเขตรอยต่อ 3 จังหวัด คือ เพชรบูรณ์ พิษณุโลกและเลย เป็นชุมชนชายขอบชุมชนหนึ่งที่อยู่ในกระแสการพัฒนาดังกล่าว ที่ไม่สามารถปรับตัวได้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วที่เกิดขึ้น ก่อให้เกิดปัญหาต่างๆซับซ้อนตามมา เช่น ปัญหาปากท้อง,ป่าไม้ถูกทำลาย,ที่ดินเสื่อม,วัฒนธรรมอ่อนตัว,ยาเสพติด ฯลฯ จนทำให้ชุมชนชาวไทยเชื้อสายม้งอ่อนแอลง จากวิกฤตปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นทำให้มีคนกลุ่มหนึ่งถูกขับมารวมแก้ปัญหา โดยทำงานร่วมกับชุมชน มีส่วนกระตุ้นชุมชนจนกระทั่งมีการจัดเวทีเพื่อร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาของชุมชน และร่วมแก้ปัญหของชุมชน จนกระทั่งเกิดเป็นเครือข่ายชุมชนม้ง 3 จังหวัด คือ เพชรบูรณ์ พิษณุโลกและเลย

จากการทำงานของเครือข่ายชุมชนม้ง ได้มีคนกลุ่มหนึ่งที่เป็นแกน เป็นกำลังหลักในการร่วมกันขับเคลื่อนชุมชน จึงทำการศึกษาแกนนำชุมชนม้ง (วิทยากรชุมชน) เพื่อค้นหาองค์ความรู้เงื่อนไข ปัจจัยที่มีส่วนผลักดันให้คนๆหนึ่งก้าวเข้ามาทำงานเพื่อสังคม ซึ่งแต่ละท่านมีประสบการณ์ที่ได้สั่งสมมาเป็นระยะเวลานาน สรุปเป็นบทเรียนเพื่อใช้ในการ ขยาย,ถ่ายทอด,เรียนรู้ของชุมชน เป็นทางเลือกหนึ่งในการฟื้นฟูชุมชนและสังคมเพื่อให้เกิดความเข้มแข็งต่อไป

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมา	1
วัตถุประสงค์	1
คำถามวิจัย	2
ผลที่คาดว่าจะได้รับ	2
ระยะเวลาศึกษา	2
แผนปฏิบัติโครงการวิจัย	3
งบประมาณการวิจัย	5
นิยามศัพท์และความหมายคำ	5
พื้นที่ในการศึกษาวิจัย	6
บทที่ 2 ทบทวนเอกสารงานวิจัยและงานพัฒนาที่ผ่านมา	9
วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	
➤ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	11
➤ ผู้นำ	13
➤ เครื่องมือการเรียนรู้	17
➤ การเรียนรู้และกระบวนการแลกเปลี่ยน	20
บทที่ 3 วิธีดำเนินงานวิจัย	22
(1.) การสรรหาวิทยากรชุมชน	22
(2.) การคัดเลือกวิทยากรชุมชน	23
(3.) เวทีสร้างความเข้าใจวิทยากรชุมชน	25
(4.) การศึกษาข้อมูลวิทยากร	26
(5.) เวทีวิเคราะห์ข้อมูล	26

	หน้า
บทที่ 4 ผลการศึกษาวิจัย	31
(1.) บริบทพื้นที่ชาวไทยเชื้อสายม้งในเขตจังหวัดเพชรบูรณ์ พินิจโลก และเลข	31
(2.) ประวัติวิทยากรชุมชน	35
➢ นายอศิศศักดิ์ บำรุงศิริ	36
➢ นายไสว ลีปรีชา	38
➢ นายประสพสุข ทรงสวัสดิ์วงศ์	40
➢ นายขงยุทธ สืบทายาท	42
➢ นายนิรันดร์ แซ่จาง	45
➢ นายเล่าหรือ แซ่จั้ง	48
➢ นายออมสิน ทราบเทียมทอง	50
➢ นายคง แซ่ท้อ	53
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย	55
(1.) ปัจจัยภายใน	55
➢ ลักษณะส่วนตัว	56
➢ ลักษณะทางครอบครัว	57
➢ การเรียนรู้	58
➢ วิธีคิด ความเชื่อ อุดมการณ์ในการทำงาน	58
➢ รูปแบบ วิธีในการทำงาน	59
(2.) ปัจจัยภายนอก	60
➢ บริบทพื้นที่	60
➢ สถานการณ์ ปัญหาที่ทำให้วิถีชีวิตชุมชนม้งเปลี่ยนไป	61
➢ การสนับสนุนจากองค์กรต่าง ๆ	61
➢ ฐานงานและบทบาทวิทยากรชุมชน	62
➢ สรุปภาพรวมวิทยากรชุมชน	63
บทที่ 6 ข้อเสนอสำคัญเพื่อยกระดับวิทยากรชุมชน	66
(1.) บทเรียน	66
(2.) ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับงานวิจัยเชิงปฏิบัติการชุดวิทยากรชุมชน	63
➢ ทีมวิจัย	69
➢ ทีมกลาง	70
➢ วิทยากรชุมชน	70
➢ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย	71

	หน้า
(3.) แนวทางการพัฒนาวิทยากรชุมชน	71
บรรณานุกรม	74
ภาคผนวก ก เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล	75
ภาคผนวก ข วิทยากรชุมชนมิ่ง	79

บทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมา

จากการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่ผ่านมา ได้มุ่งเน้นผลตอบ แทนทางด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก แม้จะประสบความสำเร็จในขณะนั้น แต่แผนดังกล่าวขาดการเตรียมคน พัฒนาคนให้มีคุณภาพ เมื่อเวลาผ่านไปก่อให้เกิดผลกระทบตามมามากมาย ไม่ว่าจะเป็นปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ ปัญหาการกระจายรายได้ ปัญหาความยากจนปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาสังคม ฯลฯ และปัญหาต่างๆเหล่านี้เชื่อมโยงกันกลายเป็นโครงสร้างปัญหาซึ่งยากต่อการแก้ไข

ชาวไทยเชื้อสายม้งในเขต 3 จังหวัด คือเพชรบูรณ์ พิษณุโลกและเลย มีวิถีชีวิตการเป็นอยู่อย่างเรียบง่ายตามประเพณีวัฒนธรรมของชนเผ่า เป็นชุมชนหนึ่งที่ก้าวสู่กระแสการพัฒนา ดังกล่าว ไม่สามารถปรับตัวได้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมา เช่น ปัญหาที่ทำกิน ปัญหาความอ่อนตัวตัวทางวัฒนธรรม ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ ปัญหายาเสพติด ฯลฯ จากวิกฤตปัญหาดังกล่าวผู้นำชุมชนได้จัดเวที ในวันที่ 31 กรกฎาคม 2541 เพื่อร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาและหาทางออกด้วยกัน ซึ่งที่ประชุมต่างเห็นพ้องต้องกันว่าในชุมชนมีการแพร่ระบาดของยาเสพติดและได้ส่งผลกระทบต่อชุมชนม้ง จึงได้เสนอให้มีการตั้งศูนย์ประสานงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชนม้ง เพชรบูรณ์ พิษณุโลก และเลย (ศปส.ม.) ขึ้นเพื่อประสานและทำงานร่วมกับชุมชน 22 หมู่บ้านในขณะนั้น เพื่อร่วมเรียนรู้และแก้ปัญหาของตนเอง เมื่อทำงานมาระยะหนึ่งพบว่ามียุคคลจำนวนหนึ่งที่มีความรู้ ความเข้าใจในกระบวนการพัฒนาและมีใจในการทำงานเพื่อสังคม ที่เป็นแกนขับเคลื่อนงานต่างๆในชุมชน จึงมีแนวคิดที่จะศึกษาเรียนรู้ว่า มีเงื่อนไขปัจจัยอะไรบ้างที่มีส่วนผลักดันให้กลุ่มแกนดังกล่าวเข้ามาทำงานสังคม เพื่อสังเคราะห์ภูมิปัญญา เทคนิค ทักษะ แนวคิด และกระบวนการทำงานเพื่อสังคมที่แต่ละคนได้สั่งสมมาเป็นระยะเวลาอัน สรุปลงเป็นบทเรียน และให้เป็นทางเลือกหนึ่งในการฟื้นฟูชุมชนและสังคมต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อประมวลองค์ความรู้เกี่ยวกับวิทยาการชุมชน
2. เพื่อศึกษาเงื่อนไขปัจจัยการจัดกระบวนการเรียนรู้ชุมชนของ "วิทยาการชุมชน"

3. เพื่อศึกษาและพัฒนารูปแบบ/กระบวนการสร้าง "วิทยากรชุมชน"

คำถามวิจัย

กระบวนการสร้างวิทยากรชุมชนให้มีความสามารถและมีบทบาทในการจัดกระบวนการเรียนรู้ชุมชนเป็นอย่างไร

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. มีวิทยากรชุมชน จำนวน 10 คน
2. ได้แผนการปฏิบัติงานร่วมกับวิทยากรชุมชนตลอดโครงการ
3. ได้ข้อมูลประวัติวิทยากรชุมชน องค์ความรู้ แนวคิด/ทัศนคติ วิทยากรชุมชนและข้อมูลสภาพแวดล้อมที่ผลักดันให้เป็นวิทยากรชุมชน
4. ได้ผลการวิเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการสร้างและพัฒนาวิทยากรชุมชน
5. เกิดเครือข่ายวิทยากรชุมชนและได้เป้าหมาย/ทิศทางการทำงานร่วมกันของเครือข่าย

ระยะเวลาศึกษา

วันที่ 1 มกราคม 2545 – วันที่ 31 มิถุนายน 2545 รวม 6 เดือน

แผนปฏิบัติการโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมร่วมชุด "วิทยากรชุมชน"
พื้นที่เครือข่ายชุมชนมั่ง เพชรบูรณ์ พืชปลูกและเลย

แผนกิจกรรม	วัตถุประสงค์	วิธีการ	ผลที่ได้รับ	ระยะเวลา
1. คำนึงวิทยากรชุมชน และจัดเวทีสร้างความเข้าใจเพื่อวางแผนการทำงานร่วมกัน	1. เพื่อให้ทราบตัววิทยากรชุมชน จำนวน 10 คน 2. เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการทำโครงการวิจัย 3. เพื่อวางแผนการทำงานวิจัยร่วมกับวิทยากรชุมชน	1. ศึกษาข้อมูลเบื้องต้น 2. สอดถามชาวบ้าน 3. จัดเวทีชาวบ้าน 4. จัดเวทีวางแผนงานร่วมกัน	1. วิทยากรชุมชน 10 คน 2. เกิดความเข้าใจในเนื้อหา 3. ได้แผนการปฏิบัติงานร่วมกันตลอดโครงการวิจัย	มกราคม 2545
2. ลงพื้นที่ศึกษาข้อมูล	1. เพื่อให้ได้ข้อมูลประวัติ วิทยากรชุมชน 2. เพื่อศึกษาองค์ความรู้แนวคิด/ทัศนคติ วิทยากรชุมชน 3. เพื่อให้ได้ข้อมูลสภาพแวดล้อมที่ผลักดันให้เป็นวิทยากรชุมชน	1. สัมภาษณ์เชิงลึก 2. การสังเกต 3. ศึกษาบทบาทของวิทยากรในเวที, กิจกรรมต่างๆ 4. บันทึกภาพ	1. ข้อมูลวิทยากรชุมชน 2. องค์ความรู้วิทยากร 3. ข้อมูลสภาพแวดล้อม 4. แนวคิดทัศนคติ วิทยากรชุมชน 5. บทบาทวิทยากรชุมชน	มกราคม 2545 - มีนาคม 2545
3. จัดเวทีวิเคราะห์ข้อมูล	1. เพื่อศึกษาหลักการวิเคราะห์ข้อมูล 2. เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลวิทยากรชุมชน	1. ประชุมทีมงานพื้นที่ 2. ประชุมโซน 3. ประชุมส่วนกลาง	เอกสารข้อมูลผ่านการวิเคราะห์ 1 ชุด	เมษายน 2545
4. ลงพื้นที่เพิ่มเติมข้อมูล	1. เพื่อเก็บข้อมูลเพิ่มเติม	1. สัมภาษณ์ 2. สอดถาม	ได้ข้อมูลที่จำเป็นเพิ่มเติม	เมษายน 45
5. จัดระบบข้อมูลเป็นชุดงานวิจัย	เพื่อให้ได้เอกสารงานวิจัยวิทยากรชุมชน	1. รวบรวมข้อมูล 2. เติบโตวิเคราะห์ข้อมูล 3. เรียบเรียงข้อมูล 4. จัดพิมพ์เอกสาร	เอกสารงานวิจัยวิทยากรชุมชน 1 ชุด	พฤษภาคม 2545

6. จัดเวทีวิทยากรชุมชน	เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างวิทยากรชุมชน	1. จัดสัมมนาวิทยากรชุมชน	1. ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างวิทยากรฯ 2. มีเครือข่ายวิทยากรชุมชน	มิถุนายน 2545
7. การประชุมทีมวิจัย	1. เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กระบวนการทำงานร่วมกัน 2. เพื่อเป็นการเสริมสร้างซึ่งกันและกันระหว่างผู้ทำงาน	1. เวทีประชุม 2. รวบรวมพื้นที่	1. ได้รับการเสริมสร้าง 2. ได้แนวทางในการทำงาน	ทุกวันที่ 15 ของ ม.ค. 45 – มิ.ย. 45

งบประมาณการวิจัย 114,490.00 บาท

นิยามศัพท์และความหมายคำ

โครงการวิจัยวิทยากรชุมชนจังหวัดเพชรบูรณ์ พิษณุโลก และเลย เป็นการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการชุดวิทยากรชุมชน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และค้นหาคำตอบร่วมกันระหว่างนักวิจัยและวิทยากรชุมชน มีพี่เลี้ยงเป็นทีมให้คำปรึกษา โดยรับการสนับสนุนทุนวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

จากการประชุมเครือข่ายวิทยากรชุมชนได้ร่วมกันกำหนดความหมายหรือนิยามของวิทยากรชุมชนไว้ว่า

วิทยากรชุมชน หมายถึง คนที่อยู่ในกระบวนการองค์กรชาวบ้าน มีบทบาทสื่อความหมายที่เอื้อให้เกิดการคิด วิเคราะห์ นำไปสู่การเรียนรู้ ค้นพบประเด็น มีข้อสรุป นำไปสู่การปฏิบัติอย่างมีส่วนร่วม มีผลต่อการแสดงพฤติกรรมของสมาชิกในชุมชน

องค์ความรู้วิทยากรชุมชน หมายถึง การเรียนรู้ ประสบการณ์ แนวคิดอุดมการณ์ ความเชื่อ รูปแบบ วิธีในการทำงาน ของวิทยากรชุมชน

เงื่อนไขปัจจัย ตามความหมายในพจนานุกรมภาษาไทย มีความหมายดังนี้คือ

เงื่อนไข หมายถึง ข้อแม้ ข้อต่อรอง

ปัจจัย หมายถึง เหตุให้เกิดผล

เงื่อนไขปัจจัย หมายถึง ข้อแม้และสาเหตุที่ทำให้เกิดผล ในความเป็นวิทยากรชุมชน ซึ่งสาเหตุเหล่านี้ได้แก่ (1) ประวัติส่วนตัว (2) ลักษณะส่วนตัว (3) ลักษณะทางครอบครัวสภาพทางสังคม วัฒนธรรม (4) บริบทพื้นที่ (5) องค์ประกอบอื่นๆ

พื้นที่ในการศึกษาวิจัย

ทีมวิจัยได้ศึกษาวิทยากรชุมชนของชุมชนมั่งในพื้นที่รอยต่อ 3 จังหวัด คือ เพชรบูรณ์ พิษณุโลก และเลย ซึ่งมีชาวไทยเชื้อสายม้งตั้งหมู่บ้านอยู่ จำนวน 28 หมู่บ้าน ในระยะที่ไม่ห่างไกล

กันมากนัก ทุกหมู่บ้านสามารถไปมาหาสู่ได้โดยสะดวก มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เกี่ยวพันกัน ได้รับการพัฒนา การเปลี่ยนแปลง ตลอดจนผลกระทบจากสถานการณ์ปัญหาต่าง ๆ ที่ใกล้เคียงกัน

หมู่บ้านซึ่งเป็นพื้นที่ในการทำงานศึกษาวิจัยวิทยากรชุมชน ตั้งอยู่ในเขตการปกครองดังต่อไปนี้

*** จังหวัดเพชรบูรณ์ ในเขต 2 อำเภอ**

อำเภอเขาค้อ 2 ตำบล

(1.) ตำบลเขาค้อ 3 หมู่บ้าน ได้แก่

บ้านถนนงาม หมู่ที่ 8 ,บ้านเล่าลือ หมู่ที่ 9 และบ้านเล่าเน้ง หมู่ที่ 14

(2.) ตำบลเข็กน้อย 12 หมู่บ้าน ได้แก่

บ้านห้วยน้ำขาว หมู่ที่ 1 บ้านเข็กน้อยหมู่ที่ 2 บ้านปากล้วยหมู่ที่ 3 บ้านเข็กน้อยหมู่ที่ 4 บ้านเล่าลือเก่าหมู่ที่ 5 บ้านปากทางหมู่ที่ 6 บ้านคักดีเจริญหมู่ที่ 7 บ้านชัยชนะหมู่ที่ 8 บ้านประกอบสุขหมู่ที่ 9 บ้านเจริญพัฒนาหมู่ที่ 10 บ้านศิริรัตน์หมู่ที่ 11 บ้านสันติสุขหมู่ที่ 12

อำเภอหล่มเก่า 2 ตำบล

(1.) ตำบลบ้านเนิน 1 หมู่บ้าน คือ บ้านน้ำเพียงดิน หมู่ที่ 8

(2.) ตำบลวังบาล 2 หมู่บ้าน

บ้านทับเบิกพัฒนา หมู่ที่ 14 และบ้านทับเบิกใหม่ หมู่ที่ 16

*** จังหวัดพิษณุโลก 2 อำเภอ**

อำเภอนครไทย 1 ตำบล ได้แก่

(1.) ตำบลเนินเพิ่ม 2 หมู่บ้าน

บ้านน้ำไผ่ หมู่ที่ 15 และ บ้านใหม่ร่องกล้า หมู่ที่ 10

(2.) ตำบลห้วยเฮี้ยะ 1 หมู่บ้าน คือ บ้านห้วยทราย หมู่ที่ 6

อำเภอชาติตระการ 2 ตำบล

(1.) ตำบลบ่อภาค 3 หมู่บ้าน

บ้านน้ำจวงหมู่ 13 บ้านขุนน้ำคืบหมู่ ...และบ้านร่มเกล้าหมู่ที่ 8

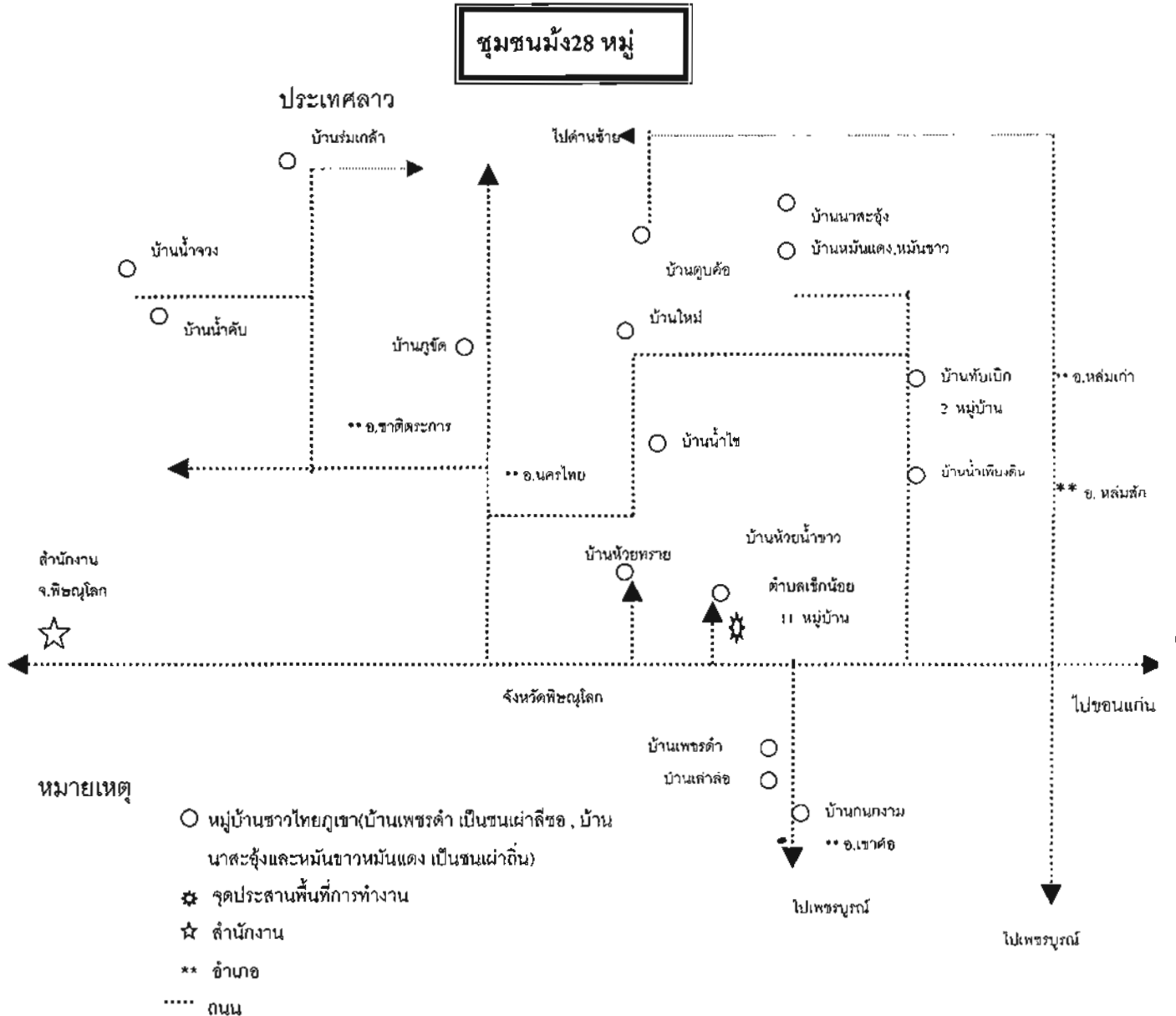
(2.) ตำบลนาบัว 1 หมู่บ้าน คือ บ้านน้ำแจ้งพัฒนา (ภูซัด)หมู่ที่ 15

* จังหวัดเลย 1 อำเภอ

อำเภอด่านซ้าย 1 ตำบล

(1.) ตำบลกกสะทอน1 หมู่บ้าน บ้านตบค้อ หมู่ที่ 6

กลุ่มชนม้ง 28 หมู่

ระยะทางระหว่างตำบลเข็กน้อย/พิษณุโลก/หมู่บ้านเป้าหมาย

1.	ตำบลเข็กน้อย	-บ้านห้วยน้ำขาว	ระยะทาง	11	กิโลเมตร
2.	"	-บ้านห้วยทราย	"	13	"
3.	"	-บ้านเพชรดำ	"	29	"
4.	"	-บ้านเล้าลือ	"	30	"
5.	"	-บ้านเขาค้อกนกงาม	"	35	"
6.	"	-บ้านน้ำเพียงดิน	"	60	"
7.	"	-บ้านทับเบิก	"	70	"
8.	"	-บ้านน้ำไผ่	"	65	"
9.	"	-บ้านใหม่(ภูหินร่องกล้า)	"	80	"
10.	"	-บ้านดงค้อ	"	94	"
11.	"	-บ้านภูซัด	"	76	"
12.	"	-บ้านน้ำดิบ	"	120	"
13.	"	-บ้านน้ำจวง	"	127	"
14.	"	-บ้านร่มเกล้า	"	140	"
15.	จ.พิษณุโลก - เข็กน้อย		"	92	"

3. นายเฉลิมพล บำรุงศิริ	กรรมการบริหาร อบต.เขาค้อ
4. นายนิรันดร์ แซ่จาง	นักพัฒนา โครงการเลิกยาเสพติดบ้านเล้าลือ
5. นายอดิศักดิ์ บำรุงศิริ	กำนันตำบลเขาค้อ
6. นายไสว ลีปรีชา	ผู้ใหญ่บ้านห้วยน้ำขาว
7. นายสุชาติ โรจนชัยกุล	แพทย์ประจำตำบลเข็กน้อย
8. นายออมสิน ทรายเทียมทอง	อดีตครูโรงเรียนบ้านเข็กน้อย
9. นายตง แซ่ท้อ	สมาชิก อบต. บ้านทับเบิก ต.วังบาล
10. นายใจ แซ่เถา	ผู้ใหญ่บ้านทับเบิก หมู่ ๑๔ ต.วังบาล
11. นางวารี แซ่สง	ประธานกลุ่มสตรีบ้านห้วยทราย
12. นายเล้าหรือ แซ่จั้ง	นักพัฒนา โครงการเลิกยาเสพติดบ้านเล้าลือ

(2.) การคัดเลือกวิทยากรชุมชน

2.1 การติดต่อ ทาบทามร่วมงานวิจัย

ทีมวิจัยเพชรบูรณ์ ได้กำหนดบุคคลเป้าหมายไว้จำนวน 12 ท่าน และทาบทามบุคคลดังกล่าวเป็นวิทยากรชุมชน โดยเข้าไปพูดคุยถึงการทำงานวิจัยวิทยากรชุมชนว่าเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม หากใครตัดสินใจเข้าร่วมงานวิจัยชุดนี้ จะร่วมกันศึกษาเรียนรู้กระบวนการสร้างคนให้มีความสามารถและมีบทบาทในการจัดกระบวนการเรียนรู้ชุมชน ระหว่างวิทยากรชุมชนและทีมวิจัย เนื่องจากวิทยากรชุมชนและทีมวิจัย เคยร่วมงาน รู้จักกัน ค่อนข้างมาก่อน จึงไม่มีความหนักใจในการทำความเข้าใจ กลุ่มเป้าหมาย 8 ท่านตอบรับเข้าร่วมงานด้วย และ 4 ท่านไม่สามารถเข้าร่วมได้ คือ คุณวารี แซ่สง คุณสุชาติ โรจนชัยกุล คุณใจ แซ่ท้อ ติดภาระทางครอบครัวไม่สะดวกที่จะเข้าร่วมด้วย ส่วนคุณเฉลิมพล บำรุงศิริ ได้หายตัวไปอย่างไร้ร่องรอยระหว่างการทาบทาม สันนิษฐานว่าอาจจะเสียชีวิตแล้ว

ดังนั้นวิทยากรชุมชนมั่ง เพชรบูรณ์ พิษณุโลกและเลย จึงมีวิทยากรชุมชนในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จำนวน 8 คน

บทที่ 3

วิธีดำเนินงานวิจัย

จากนิยามของวิทยาการชุมชน องค์ความรู้ที่ต้องการศึกษา ตลอดจนเงื่อนไข ปัจจัย การจัดกระบวนการเรียนรู้ของวิทยาการชุมชน ดังที่กล่าวมา ทีมวิจัยวิทยาการชุมชนจังหวัด เพชรบูรณ์ พิษณุโลก และเลย ได้วางแผนการทำงานวิจัยไว้เป็นแนวทางในการปฏิบัติ ดังนี้

- (1.) สรรหาวิทยาการชุมชน
- (2.) คัดเลือกวิทยาการชุมชน
- (3.) จัดเวทีสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างนักวิจัยและวิทยาการชุมชน
- (4.) ศึกษาข้อมูลจากวิทยาการชุมชน
- (5.) จัดเวทีวิเคราะห์ข้อมูล / กระบวนการสร้างและพัฒนาวิทยาการชุมชน
- (6.) จัดพิมพ์รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

(1.) สรรหาวิทยาการ

1.1 เกณฑ์ในการคัดเลือกวิทยาการชุมชน

เวทีแลกเปลี่ยนระหว่างเครือข่ายนักวิจัยและNode วิทยาการชุมชน ทีมวิจัยเพชรบูรณ์ฯ ได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกวิทยาการชุมชน คือ เป็นบุคคลที่อยู่ในชุมชนพื้นที่ มีบทบาทในการกระตุ้น เสริมสร้าง และก่อให้เกิดการเรียนรู้ในชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ, เป็นที่ยอมรับในด้านบวกของของชุมชน, เป็นบุคคลที่พร้อมจะร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ไปกับทีมวิจัย

1.2 การค้นหา

ทีมวิจัยเพชรบูรณ์ได้หาบุคคลที่มีคุณลักษณะตามนิยามวิทยาการชุมชน ที่ได้กำหนดไว้ โดยอาศัยประสบการณ์จากฐานงานเดิมของทีมวิจัย ซึ่งร่วมงานกับวิทยาการชุมชนมาอย่างต่อเนื่อง เพื่อผลักดันงานพัฒนาและแก้ปัญหาชุมชนมั่งในพื้นที่ย่อยต่อ 3 จังหวัด ซึ่งในเบื้องต้นได้เลือกไว้จำนวน ๑๒ คน ดังนี้

1. นายยงยุทธ สืบทายาท ประธานกรรมการบริหาร อบต.เข็กน้อย
2. นายประสพสุข ทรงสวัสดิ์วงศ์ นักพัฒนา หน่วยงานพัฒนาและบริการสังคม

2.2 เหตุผลในการคัดเลือก

ทีมวิจัยได้ทบทวนและเลือกวิทยากรชุมชนมั่งจำนวน 8 คน ด้วยเหตุผลดังนี้

1. คุณยงยุทธ สืบทยาท นักกฎหมาย นักพัฒนา เป็นผู้นำชุมชนมั่งรุ่นใหม่ มีประสบการณ์ในการทำงานพัฒนากับชุมชนเป็นเวลา 15 ปี มีบทบาทการกระตุ้นให้ชาวบ้านเกิดการรวมตัวเพื่อทำงานในด้านต่างๆ และเป็นที่ยอมรับของผู้นำเครือข่ายชุมชนมั่ง
2. นายประสพสุข ทรงสวัสดิ์วงศ์ เป็นครูศาสนาคริสต์นักพัฒนา เป็นผู้นำคริสตจักรมั่ง มีบทบาทเป็นผู้นำทางความคิดกระตุ้นและประสานงานในงานพัฒนาเครือข่ายของคริสตจักรมั่ง มีส่วนผลักดันให้เกิดการรวมตัวเป็นกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มออมทรัพย์, แผนกนิกจคริสตจักรมั่ง การสร้างผู้นำ ฯลฯ
3. นายนิรันดร์ แซ่จาง ผู้มีประสบการณ์ด้านการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด มีบทบาทในการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด และกระตุ้นให้ผู้ผ่านการบำบัดที่สามารถเลิกยาเสพติดมารวมตัวกันเป็นกลุ่มครอบครัวสีขาว โดยภารกิจของกลุ่มคือ ช่วยในการชักชวนให้ผู้ที่ยังติดยาเสพติดอยู่ ไปรับการบำบัดรักษา และมีบทบาทในการจัดเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความคิดเห็น หนุนใจ ซึ่งกันและกัน เป็นเพื่อนกัน เพื่อที่ผู้ผ่านการบำบัดจะไม่กลับไปอยู่ในกลุ่มเพื่อน หรือสิ่งแวดล้อมเดิมอีก รวมถึงการรวมกลุ่มเพื่อประกอบอาชีพเสริมสร้างรายได้ให้แก่เพื่อสมาชิก เช่น ธนาคารวัวครอบครัวสีขาว กลุ่มช่างเงินครอบครัวสีขาว เป็นต้น
4. นายอดิศักดิ์ บำรุงศิริ กำนันหนุ่มรุ่นใหม่ที่กำลังคิด กล้าทำ มีวิสัยคิดและกระบวนการทำงานที่ผสมผสานระหว่างการสั่งการและการมีส่วนร่วม เป็นที่ยอมรับทั้งในเครือข่ายชุมชนมั่ง 26 หมู่บ้าน และชาวพื้นราบในอำเภอเขาค้อ
5. นายไสว สิบรีชา สหายนักรบ นักคิดและนักพัฒนา ผู้ใช้เวทีการมีส่วนร่วมชวนชาวบ้านร่วมกันจัดทำโครงการปาร์กน้ำและได้รับการสนับสนุนจากกองทุนชุมชน เป็นผู้เชื่อมเครือข่ายป่าชุมชนเพชรบูรณ์และเหือล่างในฐานะชนเผ่าคนหนึ่ง
6. นายอสมสิน ทรายเทียมทอง ผู้มีบทบาทชวนชาวบ้านคิดและ วิเคราะห์ปัญหาต่าง ๆ ภายในชุมชน ตลอดจนแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยอาศัยฐานที่เคยเป็นข้าราชการ (ครู) เป็นที่ยอมรับของชาวบ้านส่วนใหญ่
7. นายตง แซ่ท้อ เป็นคนที่มีท่าทีถ่อมตน มีบทบาทนำชุมชนโดยธรรมชาติที่ได้รับการยอมรับจากชาวบ้าน

งบประมาณการวิจัย

114,490.00

บาท

นิยามศัพท์และความหมายคำ

โครงการวิจัยวิทยาการชุมชนชนจังหวัดเพชรบูรณ์ พิษณุโลก และเลย เป็นการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการชุดวิทยาการชุมชน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และค้นหาคำตอบร่วมกันระหว่างนักวิจัยและวิทยาการชุมชน มีพี่เลี้ยงเป็นทีมให้คำปรึกษา โดยรับการสนับสนุนทุนวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

จากการประชุมเครือข่ายวิทยาการชุมชนได้ร่วมกันกำหนดความหมายหรือนิยามของวิทยาการชุมชนไว้ว่า

วิทยาการชุมชน หมายถึง คนที่อยู่ในกระบวนการองค์กรชาวบ้าน มีบทบาทสื่อความหมายที่เอื้อให้เกิดการคิด วิเคราะห์ นำไปสู่การเรียนรู้ ค้นพบประเด็น มีข้อสรุป นำไปสู่การปฏิบัติอย่างมีส่วนร่วม มีผลต่อการแสดงพฤติกรรมของสมาชิกในชุมชน

องค์ความรู้วิทยาการชุมชน หมายถึง การเรียนรู้ ประสบการณ์ แนวคิดอุดมการณ์ ความเชื่อ รูปแบบ วิธีในการทำงาน ของวิทยาการชุมชน

เงื่อนไขปัจจัย ตามความหมายในพจนานุกรมภาษาไทย มีความหมายดังนี้คือ

เงื่อนไข หมายถึง ข้อแม้ ข้อต่อรอง

ปัจจัย หมายถึง เหตุให้เกิดผล

เงื่อนไขปัจจัย หมายถึง ข้อแม้และสาเหตุที่ทำให้เกิดผล ในความเป็นวิทยาการชุมชน ซึ่งสาเหตุเหล่านี้ได้แก่ (1) ประวัติส่วนตัว (2) ลักษณะส่วนตัว (3) ลักษณะทางครอบครัวสภาพทางสังคม วัฒนธรรม (4) บริบทพื้นที่ (5) องค์ประกอบอื่น ๆ

พื้นที่ในการศึกษาวิจัย

ทีมวิจัยได้ศึกษาวิทยาการชุมชนของชุมชนมั่งในพื้นที่รอยต่อ 3 จังหวัด คือ เพชรบูรณ์ พิษณุโลก และเลย ซึ่งมีชาวไทยเชื้อสายม้งตั้งหมู่บ้านอยู่ จำนวน 28 หมู่บ้าน ในระยะที่ไม่ห่างไกล

กันมากนัก ทุกหมู่บ้านสามารถไปมาหาสู่ได้โดยสะดวก มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เกี่ยวข้องกัน ได้รับการพัฒนา การเปลี่ยนแปลง ตลอดจนผลกระทบจากสถานการณ์ปัญหาต่าง ๆ ที่ใกล้เคียงกัน

หมู่บ้านซึ่งเป็นพื้นที่ในการทำงานศึกษาวิจัยวิทยากรชุมชน ตั้งอยู่ในเขตการปกครองดังต่อไปนี้

*** จังหวัดเพชรบูรณ์ ในเขต 2 อำเภอ**

อำเภอเขาค้อ 2 ตำบล

(1.) ตำบลเขาค้อ 3 หมู่บ้าน ได้แก่

บ้านถนนงาม หมู่ที่ 8 ,บ้านเล้าลือ หมู่ที่ 9 และบ้านเล้าเน้ง หมู่ที่ 14

(2.) ตำบลเข็กน้อย 12 หมู่บ้าน ได้แก่

บ้านห้วยน้ำขาว หมู่ที่ 1 บ้านเข็กน้อยหมู่ที่ 2 บ้านปากกล้วยหมู่ที่ 3 บ้านเข็กน้อยหมู่ที่ 4 บ้านเล้าลือเก่าหมู่ที่ 5 บ้านปากทางหมู่ที่ 6 บ้านคักดีเจริญหมู่ที่ 7 บ้านชัยชนะหมู่ที่ 8 บ้านประกอบสุขหมู่ที่ 9 บ้านเจริญพัฒนาหมู่ที่ 10 บ้านศิริรัตน์หมู่ที่ 11 บ้านสันติสุขหมู่ที่ 12

อำเภอหล่มเก่า 2 ตำบล

(1.) ตำบลบ้านเนิน 1 หมู่บ้าน คือ บ้านน้ำเพียงดิน หมู่ที่ 8

(2.) ตำบลวังบาล 2 หมู่บ้าน

บ้านทันเบิกพัฒนา หมู่ที่ 14 และบ้านทับเบิกใหม่ หมู่ที่ 16

*** จังหวัดพิษณุโลก 2 อำเภอ**

อำเภอนครไทย 1 ตำบล ได้แก่

(1.) ตำบลเนินเพิ่ม 2 หมู่บ้าน

บ้านน้ำไซ หมู่ที่ 15 และบ้านใหม่ร่องกล้า หมู่ที่ 10

(2.) ตำบลห้วยเหี้ยะ 1 หมู่บ้าน คือ บ้านห้วยทราย หมู่ที่ 6

อำเภอชาติตระการ 2 ตำบล

(1.) ตำบลบ่อภาค 3 หมู่บ้าน

บ้านน้ำจวงหมู่ 13 บ้านขุนน้ำคืบหมู่ ...และบ้านร่มเกล้าหมู่ที่ 8

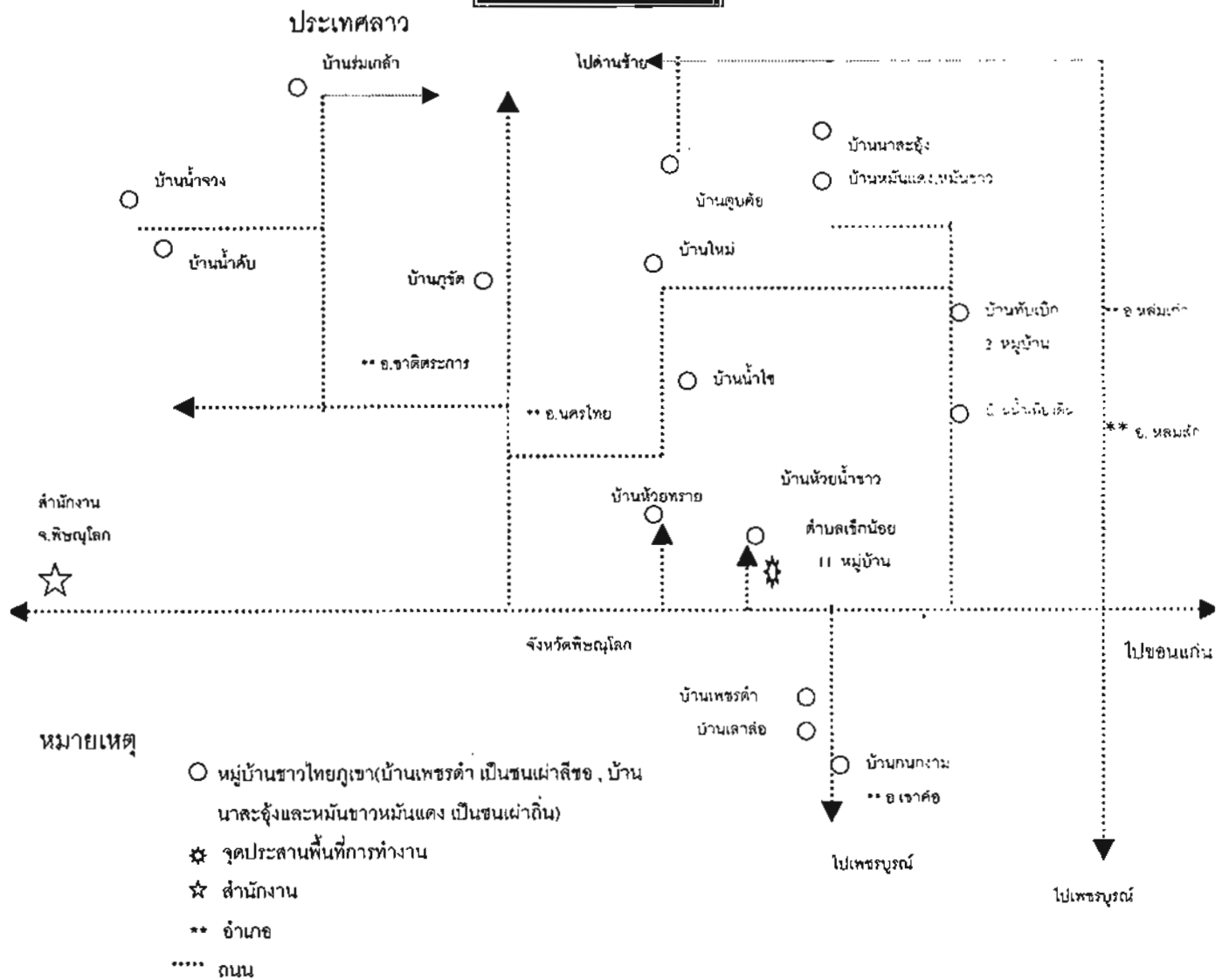
(2.) ตำบลนาบัว 1 หมู่บ้าน คือ บ้านน้ำแจ้งพัฒนา (ภูซัด)หมู่ที่ 15

* จังหวัดเลย 1 อำเภอ

อำเภอด่านซ้าย 1 ตำบล

(1.) ตำบลกกสะทอน1 หมู่บ้าน บ้านตวบค้อ หมู่ที่ 6

ชุมชนมัง28 หมู่

ระยะทางระหว่างตำบลเข็กน้อย/พิษณุโลก/หมู่บ้านเป้าหมาย

1.	ตำบลเข็กน้อย	-บ้านห้วยน้ำขาว	ระยะทาง	11	กิโลเมตร
2.	"	-บ้านห้วยทราย	"	13	"
3.	"	-บ้านเพชรดำ	"	29	"
4.	"	-บ้านเล่าลือ	"	30	"
5.	"	-บ้านเขาค้อกนกงาม	"	35	"
6.	"	-บ้านน้ำเพียงดิน	"	60	"
7.	"	-บ้านห้วยเบ็ก	"	70	"
8.	"	-บ้านน้ำไย	"	65	"
9.	"	-บ้านใหม่(ภูหินร่องกล้า)	"	80	"
10.	"	-บ้านตบศิลา	"	94	"
11.	"	-บ้านภูซัด	"	76	"
12.	"	-บ้านน้ำดิบ	"	120	"
13.	"	-บ้านน้ำจวง	"	127	"
14.	"	-บ้านร่มเกล้า	"	140	"
15.	จ.พิษณุโลก - เข็กน้อย		"	92	"

บทที่ 3

วิธีดำเนินงานวิจัย

จากนิยามของวิทยาการชุมชน องค์ความรู้ที่ต้องการศึกษา ตลอดจนเงื่อนไข ปัจจัย การจัดกระบวนการเรียนรู้ของวิทยาการชุมชน ดังที่กล่าวมา ทีมวิจัยวิทยาการชุมชนจังหวัด เพชรบูรณ์ พิษณุโลก และเลย ได้วางแผนการทำงานวิจัยไว้เป็นแนวทางในการปฏิบัติ ดังนี้

- (1.) สรรหาวิทยาการชุมชน
- (2.) คัดเลือกวิทยาการชุมชน
- (3.) จัดเวทีสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างนักวิจัยและวิทยาการชุมชน
- (4.) ศึกษาข้อมูลจากวิทยาการชุมชน
- (5.) จัดเวทีวิเคราะห์ข้อมูล / กระบวนการสร้างและพัฒนาวิทยาการชุมชน
- (6.) จัดพิมพ์รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

(1.) สรรหาวิทยาการ

1.1 เกณฑ์ในการคัดเลือกวิทยาการชุมชน

เวทีแลกเปลี่ยนระหว่างเครือข่ายนักวิจัยและNode วิทยาการชุมชน ทีมวิจัยเพชรบูรณ์ฯ ได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกวิทยาการชุมชน คือ เป็นบุคคลที่อยู่ในชุมชนพื้นที่, มีบทบาทในการกระตุ้น เสริมสร้าง และก่อให้เกิดการเรียนรู้ในชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ,เป็นที่ยอมรับในด้านบวกของของชุมชน,เป็นบุคคลที่พร้อมจะร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ไปกับทีมวิจัย

1.2 การค้นหา

ทีมวิจัยเพชรบูรณ์ได้หาบุคคลที่มีคุณลักษณะตามนิยามวิทยาการชุมชน ที่ได้กำหนดไว้ โดยอาศัยประสบการณ์จากฐานงานเดิมของทีมวิจัย ซึ่งร่วมงานกับวิทยาการชุมชนมาอย่างต่อเนื่อง เพื่อผลักดันงานพัฒนาและแก้ปัญหาชุมชนมั่งในพื้นที่รอยต่อ 3 จังหวัด ซึ่งในเบื้องต้นได้เลือกไว้จำนวน ๑๒ คน ดังนี้

1. นายยงยุทธ สืบทายาท ประธานกรรมการบริหาร อบต.เข็กน้อย
2. นายประสพสุข ทรงสวัสดิ์วงศ์ นักพัฒนา หน่วยงานพัฒนาและบริการสังคม

3. นายเฉลิมพล บำรุงศิริ	กรรมการบริหาร อบต.เขาค้อ
4. นายนิรันดร์ แซ่จาง	นักพัฒนา โครงการเลิกยาเสพติดบ้านเล้าลือ
5. นายอดิศักดิ์ บำรุงศิริ	กำนันตำบลเขาค้อ
6. นายไสว ลีปรีชา	ผู้ใหญ่บ้านห้วยน้ำขาว
7. นายสุชาติ โรจนชัยกุล	แพทย์ประจำตำบลเข็กน้อย
8. นายออมสิน ทรายเทียมทอง	อดีตครูโรงเรียนบ้านเข็กน้อย
9. นายตง แซ่ท้อ	สมาชิก อบต. บ้านทับเบิก ต.วังบาล
10. นายใจ แซ่เถา	ผู้ใหญ่บ้านทับเบิก หมู่ ๑๔ ต.วังบาล
11. นางวารี แซ่สง	ประธานกลุ่มสตรีบ้านห้วยทราย
12. นายเล้าหรือ แซ่จั้ง	นักพัฒนา โครงการเลิกยาเสพติดบ้านเล้าลือ

(2.) การคัดเลือกวิทยากรชุมชน

2.1 การติดต่อ ทาบทามร่วมงานวิจัย

ทีมวิจัยเพชรบูรณ์ ได้กำหนดบุคคลเป้าหมายไว้จำนวน 12 ท่าน และทาบทามบุคคลดังกล่าวเป็นวิทยากรชุมชน โดยเข้าไปพูดคุยถึงการทำงานวิจัยวิทยากรชุมชนว่าเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม หากใครตัดสินใจเข้าร่วมงานวิจัยชุดนี้ จะร่วมกันศึกษาเรียนรู้กระบวนการสร้างคนให้มีความสามารถและมีบทบาทในการจัดกระบวนการเรียนรู้ชุมชน ระหว่างวิทยากรชุมชนและทีมวิจัย เนื่องจากวิทยากรชุมชนและทีมวิจัย เคยร่วมงาน รู้จักกัน คำนึงกันมาก่อน จึงไม่มีความหนักใจในการทำความเข้าใจ กลุ่มเป้าหมาย 8 ท่านตอบรับเข้าร่วมงานด้วย และ 4 ท่านไม่สามารถเข้าร่วมได้ คือ คุณวารี แซ่สง คุณสุชาติ โรจนชัยกุล คุณใจ แซ่ท้อ ติดภาระทางครอบครัวไม่สะดวกที่จะเข้าร่วมด้วย ส่วนคุณเฉลิมพล บำรุงศิริ ได้หายตัวไปอย่างไร้ร่องรอยระหว่างการทาบทาม สันนิษฐานว่าอาจจะเสียชีวิตแล้ว

ดังนั้นวิทยากรชุมชนมั่ง เพชรบูรณ์ พิษณุโลกและเลย จึงมีวิทยากรชุมชนในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จำนวน 8 คน .

8. นายเล้าหรือ แซ่จ้ง ผู้มากด้วยอารมณ์ขันที่มีประกาศนียบัตรรับรองจากหน่วยงานอาสาสมัครต่างๆทั้งภาครัฐและเอกชนชวนเต็มบ้านรองรับถึงความเสียสละในงานส่วนรวมของชุมชน

(3.) เวทีสร้างความเข้าใจ / แลกเปลี่ยนเรียนรู้

หลังจากการทบทวน ทีมงานได้จัดเวทีเพื่อสร้างความเข้าใจในงานวิจัยร่วมกัน ในวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2545 ณ เขาค้อรีสอร์ท มีผู้เข้าร่วม 10 ท่านด้วยกันคือ นายยงยุทธ สืบทายาท , นายประสพสุข ทรงสวัสดิ์วงศ์ , นายอดิศักดิ์ บำรุงศิริ , นายนิรันดร์ แซ่จาง , นายไสว ลีปรีชา , นายอมสิน ทวยเทียมทอง , นายตง แซ่เถา , นายเล้าหรือ แซ่จ้ง , นายพอง ฤทธิเนติกุล , นางสาวรวิ การญบริรักษ์

เวทีสร้างความเข้าใจ เริ่มจาก คุณพองได้ชี้แจงถึงวัตถุประสงค์ในการจัดเวทีครั้งนี้ว่า เพื่อให้ทุกคนได้ทำความเข้าใจในงานวิจัยวิทยากรชุมชนร่วมกัน และร่วมแลกเปลี่ยนถึงแนวทางการทำงาน การร่วมถอดสรุปองค์ความรู้และบทเรียนจากการทำงานในครั้งนี้

จากนั้นวิทยากรได้ร่วมแลกเปลี่ยนกันถึงวัตถุประสงค์ ตลอดจนวิธีในการทำงานด้วยกัน และทุกท่านเห็นชอบด้วยกับวัตถุประสงค์ในงานวิจัยว่า สมควรอย่างยิ่งที่จะมีการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลแบบนี้ เพราะเป็นการศึกษาชาวบ้าน เพื่อนำไปพัฒนาชาวบ้านโดยแท้จริง ซึ่งทุกคนมีส่วนร่วมในการค้นหาและถอดสรุปองค์ความรู้ จึงถือเป็นการพัฒนาตัวของวิทยากรเองด้วย และชุดองค์ความรู้ี้สามารถนำไปใช้แบบชาวบ้านได้ โดยไม่ต้องอาศัยความรู้ (เชิงวิชาการ) มากมายในการถ่ายทอด

(4.) การศึกษาข้อมูลวิทยากร

การศึกษารวบรวมข้อมูลวิทยากรชุมชนนั้น ทีมวิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การสอบถาม และการสังเกต

4.1 การสัมภาษณ์ เพื่อศึกษาข้อมูลวิทยากร ทีมวิจัยทำใน 2 รูปแบบด้วยกันคือ

4.1.1 การสัมภาษณ์รายบุคคล ได้แก่ คุณประสพสุข ทรงสวัสดิ์วงศ์ , คุณยงยุทธ สืบทายาท และคุณนิรันดร์ แซ่จาง โดยทีมวิจัยขอเวลาอยู่กับวิทยากรล่วงหน้า แล้วจึงเดินทางไปพูดคุยด้วย โดยให้วิทยากรช่วยเล่าความเป็นมาของตนเอง ครอบครัว การศึกษา ประสบการณ์ต่าง ๆ ทั้งประสบการณ์ชีวิตและประสบการณ์จากการทำงานซึ่งในระหว่างที่วิทยากรเล่าให้ฟังนั้น

ผู้วิจัยก็จะมีคำถามแทรกบ้าง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่จำเป็นตามต้องการ และเป็นการสร้างบรรยากาศในการสนทนาให้เป็นกันเองไม่ให้วิทยากรเกิดความกังวลในการพูด

4.1.2 การสัมภาษณ์กลุ่ม มี 2 ลักษณะ คือ

1.) **สัมภาษณ์พร้อมกับครอบครัว** ได้แก่คุณออมสิน ทนายเทียมทอง คุณตง แซ่ท้อ และคุณไสว สิบรีชา โดยรูปแบบในการสัมภาษณ์นั้นเป็นไปในลักษณะเดียวกันกับการสัมภาษณ์คนเดียว แต่จะเพิ่มสีสันและบรรยากาศในการสนทนาให้เป็นกันเองมากขึ้น โดยที่ครอบครัวของวิทยากรเข้ามาร่วมพูดคุยด้วย และยังช่วยเสริมข้อมูลบางส่วนที่วิทยากรชุมชน ลืมหรือตกหล่นไป และเป็นโอกาสในการทำความเข้าใจเรื่องงานวิจัยให้ครอบครัวของวิทยากรทราบไปพร้อม ๆ กัน รวมถึงการสะท้อนการทำงานของวิทยากรจากครอบครัวด้วย

2.) **การสัมภาษณ์วิทยากรชุมชนมากกว่า 1 คนในคราวเดียวกัน** ได้แก่ คุณอดิศักดิ์ บำรุงศิริ และ คุณเล่าหรือ แซ่จั้ง มีรูปแบบคล้าย ๆ กับการสัมภาษณ์รายบุคคล แต่เป็นการสัมภาษณ์พูดคุยพร้อม ๆ กัน 2 คน เนื่องจากวิทยากรชุมชนทั้งคู่เป็นเพื่อนสนิทกัน การพูดคุยเป็นกันเอง ต่างก็ช่วยเสริมและเพิ่มเติมแต่ละช่วงของชีวิต

4.2 การสอบถาม เป็นการสอบถามทัศนคติและมุมมองของชาวบ้านในชุมชนที่มีต่อวิทยากร ซึ่งการสอบถามนี้ผู้วิจัยได้เตรียมคำถามไว้ล่วงหน้า แต่การสอบถามใช้วิธีการพูดคุยกันอย่างไม่เป็นทางการ อย่างไรก็ตามการสอบถามข้อมูลจากชาวบ้านนั้น ผู้วิจัยได้ชี้แจงให้วิทยากรทราบและทำความเข้าใจร่วมกันก่อนการสอบถาม ซึ่งวิทยากรทุกคนเห็นชอบด้วย ที่จะได้รับฟังเสียงสะท้อนถึงการทำงานของตนเอง ส่วนใหญ่คำถามที่ใช้ในสอบถามเช่น คุณคิดอย่างไรกับแนวทาง วิธีการในการทำงานของ....(ชื่อวิทยากร) ในสายตาคุณเขามีบทบาทอย่างไรกับชุมชนบ้าง? คุณคิดว่าเขามีส่วนช่วยชุมชนอย่างไรบ้าง? เป็นต้น

4.3 การสังเกต เป็นการสังเกตบทบาทของวิทยากรจากเวทีต่าง ๆ หรือบทบาทที่มีต่อชุมชน ทั้งทางพฤติกรรมที่แสดงออก และแนวคิด วิธีคิด ทัศนคติ เพื่อนำไปประกอบการวิเคราะห์สรุปข้อมูล

(5.) เวทีวิเคราะห์ข้อมูล / กระบวนการสร้างและพัฒนาวิทยาการชุมชน

หลังจากที่ทีมวิจัยรวบรวมข้อมูลของวิทยาการเรียบร้อยแล้ว ได้นำมาเรียบเรียง และจัดพิมพ์ให้วิทยาการตรวจทานข้อมูลประวัติของตนเอง ตลอดจนร่วมวิเคราะห์กระบวนการทำงานวิจัยองค์ความรู้ที่ได้ และการนำไปใช้ โดยการจัดเวทีแลกเปลี่ยนระหว่างวิทยาการและทีมวิจัย ซึ่งแบ่งเป็น 2 ครั้งด้วยกัน ดังนี้

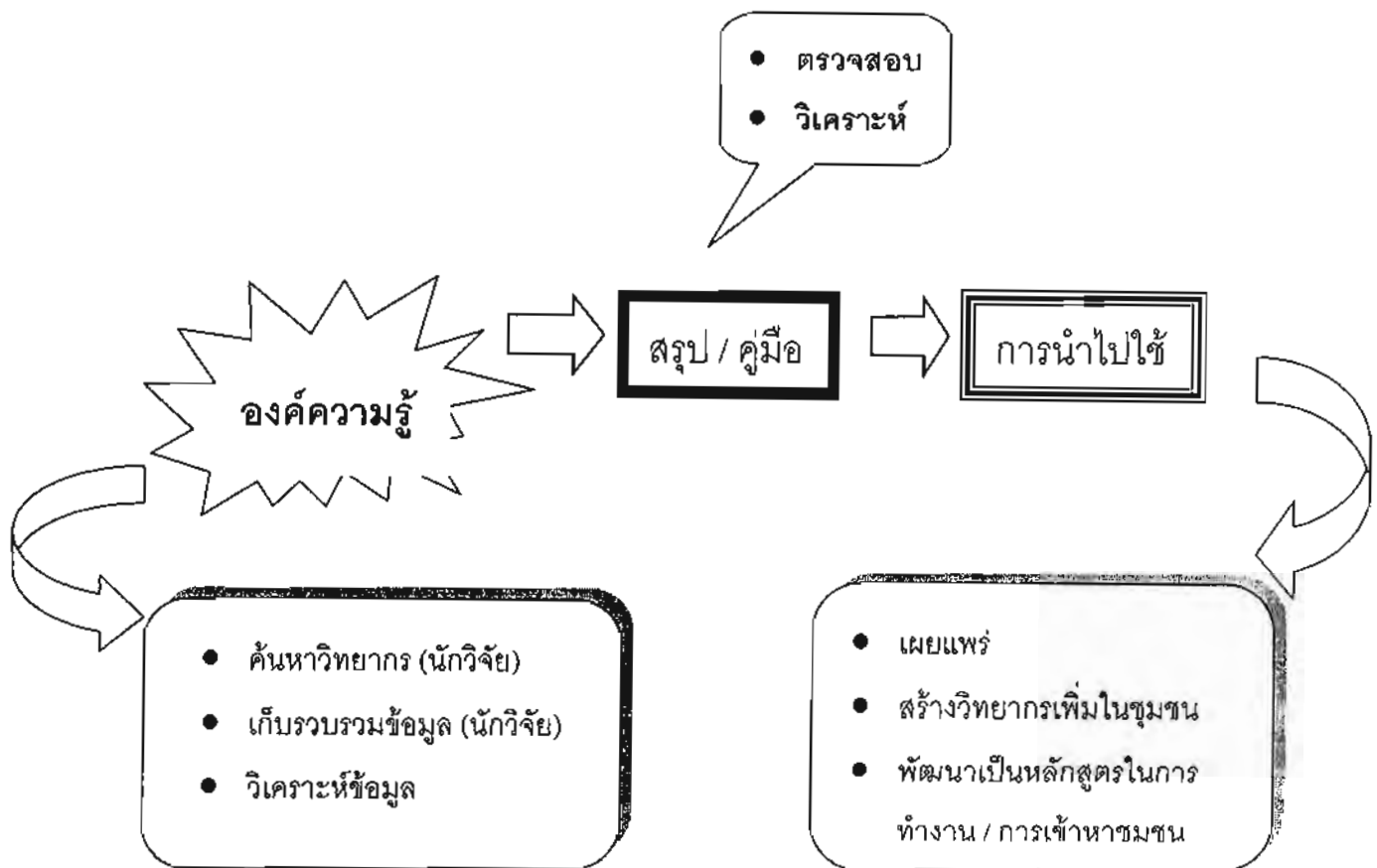
(5.1) เวทีทบทวนกระบวนการและข้อมูล

เวทีทบทวนกระบวนการและข้อมูลจัดขึ้นในวันที่ 29 มิถุนายน 2545 ณ เขาค้ออีร์สอร์ท โดยมีวิทยาการชุมชนและทีมวิจัยเข้าร่วมทั้งหมด 10 คน ดังนี้

1.) นายอดิศักดิ์ บำรุงศิริ	6.) นายประสพสุข ทรงสวัสดิ์วงศ์
2.) นายยงยุทธ สืบทายาท	7.) นายอมสิน ทราภัยเทียมทอง
3.) นายไสว สืบปรีชา	8.) นายตง แซ่ท้อ
4.) นายนิรันดร์ แซ่จาง	9.) นายฟอง ฤทธิ์เนติกุล
5.) นายเล่าหรือ แซ่จั้ง	10.) นางสาววี การุญบริรักษ์

เวทีทบทวนกระบวนการและเติมข้อมูล เริ่มจากคุณฟอง กล่าวต้อนรับวิทยาการชุมชนที่เข้าร่วมเวทีในครั้งนี้ และได้ชี้แจงวัตถุประสงค์ในการจัดเวที คือ เพื่อให้วิทยาการชุมชนทราบถึงกระบวนการทำงานวิจัยแบบมีส่วนร่วม และเพื่อให้วิทยาการมีโอกาสตรวจสอบข้อมูลของตนเองว่าถูกต้องและครบถ้วนหรือไม่ หลังจากทีมวิจัยได้ไปจัดเก็บข้อมูลมาได้ส่วนหนึ่ง โดยการสัมภาษณ์ การสังเกต และคุยกับชาวบ้าน

คุณฟองได้ทบทวนกระบวนการทำงานว่า การวิจัยแบบมีส่วนร่วมครั้งนี้เริ่มจากทีมวิจัยเริ่มสรรหาบุคคลในชุมชนม้ง 26 หมู่บ้าน บริเวณเขตรอยต่อ 3 จังหวัด คือ เพชรบูรณ์ พิษณุโลก และเลย ที่มีส่วนในการชักชวนชาวบ้านคิด ร่วมกันทำ และสรุปประเด็นต่าง ๆ ออกมาได้ ทำให้ชาวบ้านเกิดการเรียนรู้ ตามนิยามของทีมวิจัยวิทยาการชุมชน ซึ่งหลังจากที่สรรหาได้วิทยาการชุมชนทั้ง 8 ท่าน ทีมวิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับวิทยาการเพื่อนำมาวิเคราะห์ และสรุปเป็นองค์ความรู้เรื่องวิทยาการชุมชน ซึ่งจะนำผลการวิจัยมาใช้ในการสร้างวิทยาการชุมชนต่อไป

วิทยากรชุมชนได้แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมถึงกระบวนการที่ใช้ในการทำงาน เช่น ควรจะจัดกระบวนการให้ชาวบ้านได้ตรวจสอบ วิเคราะห์ หรือแสดงมุมมองในมิติของชาวบ้านต่อคู่มือที่ได้จากการถอดองค์ความรู้ ก่อนการนำไปใช้

จากนั้นวิทยากรได้สอบถามข้อมูลตามเอกสาร และช่วยกันสะท้อนความคิดเห็นต่อข้อมูลที่ต้องปรับปรุงหรือเพิ่มเติม เช่น ลักษณะทางครอบครัว ฐานะทางเศรษฐกิจ ตระกูล / แขนง การศึกษา ประสบการณ์/ระยะเวลาในการทำงานกับชุมชน อายุเฉลี่ยของวิทยากร และลักษณะเด่นของบุคคล ซึ่งจะช่วยให้เห็นหน้าที่ชัดเจนของวิทยากรชุมชน (มั่ง) มากขึ้น

วิทยากรได้ร่วมกันแสดงความคิดเห็นถึงแนวคิดในการการทำงานชุมชนหรือความเชื่ออุดมการณ์ที่มีในการทำงาน ซึ่งมีส่วนคล้ายกันคือ มองเห็นปัญหาในชุมชน มีวิธีคิดในเชิงแก้ปัญหา มองปัญหาในทางบวก เชื่อว่าปัญหาสามารถแก้ไขได้ มีอุดมการณ์ในการแก้ปัญหา ทำจิตสำนึกและความรับผิดชอบที่ควรมีต่อสังคม เป็นต้น

(5.2) จัดเวทีวิเคราะห์ข้อมูล / กระบวนการสร้างและพัฒนาวิทยากรชุมชน

เวทีวิเคราะห์ข้อมูล / กระบวนการสร้างและพัฒนาวิทยากรชุมชนจัดขึ้นในระหว่างวันที่ 4-6 กรกฎาคม 2545 ณ บ้านเล้าลือ ต.เขาค้อ อ.เขาค้อ จ.เพชรบูรณ์ โดยมีทีมวิจัยจากจังหวัดแม่ฮ่องสอน กำแพงเพชร แพร่ และทีมประสานงานการวิจัยกลาง (Node) เข้าร่วมเวทีด้วย เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการทำงานและช่วยกันเพิ่มเติมประเด็นที่ขาดหายไปครบถ้วนมากขึ้น ซึ่งมีผู้เข้าร่วมการประชุมทั้งสิ้น 20 คน ดังนี้

1) นายอดิศักดิ์	บำรุงศิริ	วิทยากรชุมชน
2) นายไสว	ลีปรีชา	วิทยากรชุมชน
3) นายประสพสุข	ทรงสวัสดิ์วงศ์	วิทยากรชุมชน
4) นายยงยุทธ	สืบทายาท	วิทยากรชุมชน
5) นายนิรันดร์	แช่จาง	วิทยากรชุมชน
6) นายเล้าหรือ	แช่จั่ง	วิทยากรชุมชน
7) นายออมสิน	ทรายเทียมทอง	วิทยากรชุมชน
8) นายตง	แช่ท้อ	วิทยากรชุมชน
9) นายฟอง	ฤทธิ์เนติกุล	นักวิจัยจังหวัดเพชรบูรณ์
10) นางสาววี	การุญบริรักษ์	นักวิจัยจังหวัดเพชรบูรณ์
11) นางสาวอรพินทร์	वासือนุรักษ์	นักวิจัยจังหวัดแม่ฮ่องสอน
12) นางสาวพัชยานี	ศรีนวล	นักวิจัยจังหวัดแม่ฮ่องสอน
13) นางสาวสิริลักษณ์	อัครเศรษฐพงศ์	นักวิจัยจังหวัดแพร่
14) นางสาวยวนใจ	ชินวงษ์	นักวิจัยจังหวัดกำแพงเพชร
15) นางสาววิลาวรรณ	แก้วแสน	นักวิจัยจังหวัดกำแพงเพชร
16) นางศิริกัลยา	ศิริภูวดล	ทีมกลาง
17) นายศรีสะเกษ	สมาน	ทีมกลาง
18) นายอำนาจ	พลหล้า	ทีมกลาง

19) นายสมโรจน์	สำราญลารักษ์	ทีมกลาง
20) นายสันติพงษ์	มูลพอง	ทีมกลาง

การประชุมเริ่มโดยตัวแทนทีมวิจัยเพชรบูรณ์กล่าวต้อนรับ แนะนำสถานที่ประชุม และขอให้ทุกคนแนะนำตัวเพื่อทำความรู้จักกัน

หลังจากนั้นคุณศรีสะเกษ สมาน ผู้ประสานงานโครงการวิจัยเครือข่ายวิทยากรชุมชนภาคเหนือ ได้เล่าถึงความเป็นมาของการทำงานในโครงการวิจัยชุด "วิทยากรชุมชน" ว่า เป้าหมายเดิมนั้นมีพื้นที่ทั้งหมด 12 จังหวัด ซึ่งได้แก่ จังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน ลำปาง ลำพูน พะเยา แพร่ สุโขทัย กำแพงเพชร ตาก พิษณุโลก และเพชรบูรณ์ โดยในระยะแรกมีโครงการวิจัยที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค (สกว.ภาค) จำนวนทั้งสิ้น 5 โครงการ (จังหวัด) คือ เชียงราย แม่ฮ่องสอน แพร่ กำแพงเพชร และเพชรบูรณ์ ซึ่งขณะนี้ขั้นตอนการทำงานของทุกจังหวัดผ่านการค้นหา คัดเลือก ลงเก็บข้อมูลเชิงลึกครบตามเป้าหมายที่แต่ละจังหวัดได้กำหนดไว้แล้ว และกำลังอยู่ในช่วงของการวิเคราะห์สรุปข้อมูล องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยเพื่อการนำไปใช้ต่อไป จากการบอกเล่าของคุณศรีสะเกษ ได้มีส่วนช่วยให้วิทยากรชุมชนเห็นภาพรวมในกระบวนการทำงานชัดเจนมากยิ่งขึ้น

ในช่วงของการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และการเก็บประเด็นเพิ่มเติมนั้น ได้แบ่งวิทยากรและนักวิจัยออกเป็นกลุ่ม กลุ่มละประมาณ 4-5 คน เพื่อให้ทุกคนมีโอกาสในการพูดคุย แลกเปลี่ยนประสบการณ์อย่างทั่วถึง และให้กลุ่มสรุปประเด็นมานำเสนอในที่ประชุมใหญ่ ซึ่งประเด็นที่ต้องการข้อมูลเพิ่มเติมและใช้เป็นประเด็นร่วมในการสนทนา คือแนวคิดหรือจุดหักเหที่ทำให้มาทำงานชุมชน มุมมองต่องานพัฒนาในอนาคต ซึ่งรายละเอียดของข้อมูลนั้นได้นำเสนอไว้ในส่วนของข้อมูลวิทยากร

ทีมวิจัยและวิทยากรชุมชนได้แลกเปลี่ยนมุมมองต่องานวิจัย เพื่อนำไปสู่การพัฒนาในอนาคตและได้ข้อสรุปว่า ไม่อยากให้งานวิจัยจบลงไปตามระยะเวลาของการวิจัย แต่อยากให้มีการนำไปวิเคราะห์และสานต่อ เพื่อนำไปสู่การเป็นสถาบันพัฒนาการเรียนรู้ชุมชนมั่ง ให้สถาบันมีชีวิตควบคู่ไปกับวิถีชีวิตของคนมั่ง โดยเริ่มจากตัววิทยากรที่ต้องลงลึกให้ถึงรากในแนวทางการทำงานของตนเองเพื่อต่อยอดกับงานวิจัย ซึ่งอาจใช้วิธีวิจัยตามประเด็นที่แต่ละคนสนใจแล้วนำข้อมูลที่ได้มารวมกันไว้ ในที่สุดจะกลายเป็นศูนย์ข้อมูลของชุมชนต่อไป

บทที่ 4

ผลการศึกษาวิจัย

จากการศึกษาข้อมูลวิทยากรชุมชนชาวไทยเชื้อสายม้ง ในเขตรอยต่อ 3 จังหวัด คือ เพชรบูรณ์ พิษณุโลกและเลย ถึงเงื่อนไขปัจจัยที่มีส่วนผลักดันให้บุคคลเป็นวิทยากรชุมชนและศึกษาแนวทางการสร้างและพัฒนาวิทยากรชุมชน พบว่ามีเงื่อนไขปัจจัย และแนวทางดังนี้

1. บริบทพื้นที่ชาวไทยเชื้อสายม้งในเขตจังหวัดเพชรบูรณ์ พิษณุโลกและเลย

ชาวไทยเชื้อสายม้ง ที่อาศัยอยู่ในเขตรอยต่อ 3 จังหวัด คือ จังหวัดเพชรบูรณ์ พิษณุโลกและเลย ได้อพยพมาจากจังหวัดเชียงรายได้ประมาณปี พ.ศ. 2480 อาศัยอยู่เป็นหมู่บ้านเล็กๆ 40 – 100 หลังคาเรือน จำนวน 20 หมู่บ้าน(ก่อนปี พ.ศ.2510) และหมู่บ้านจำนวนหนึ่งได้รับการจัดตั้งตามพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 ชาวบ้านประกอบอาชีพเกษตรกรรมเพื่อยังชีพ มีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายพออยู่พอกินตามประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิม มีความรักและความเอื้ออาทรต่อกัน

ในปี พ.ศ. 2510 พรรคคอมมิวนิสต์ได้เข้าแทรกซึมจนก่อให้เกิดการแตกแยกทางความคิดภายในประเทศ ชาวไทยเชื้อสายม้งในพื้นที่ดังกล่าวได้ถูกแยกออกเป็น 2 ฝ่าย ฝ่ายหนึ่งเข้าเป็นแนวร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์และอีกฝ่ายหนึ่งลงมาร่วมกับทางรัฐบาล ทั้งสองฝ่ายต่างจับอาวุธสู้รบกัน จากเหตุการณ์ดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวไทยเชื้อสายม้ง กล่าวคือต้องอพยพออกจากพื้นที่เดิมที่เคยอาศัยอยู่, พื้นที่ต่างๆจับอาวุธสู้รบฆ่าฟันกันเอง วิถีชีวิตที่เรียบง่ายได้เปลี่ยนไป ประเพณีวัฒนธรรมที่ดั่งามอ่อนด้อยลงและมีวัฒนธรรมใหม่เข้ามาแทนที่โดยที่ชุมชนไม่รู้ตัว และใช้เวลาสู้รบกันประมาณ 15 ปี

ในปี พ.ศ. 2525 เหตุการณ์การสู้รบได้สงบลงจากนโยบายของรัฐบาล ฝ่ายที่เป็นแนวร่วมของพรรคคอมมิวนิสต์ ได้กลับออกมาเป็นผู้ร่วมพัฒนาชาติไทย ส่วนหนึ่งได้มาอยู่ที่ตำบลเข็กน้อย ส่วนหนึ่งได้กระจายไปยังพื้นที่ที่ทางราชการจัดสรรให้ ปัจจุบันชุมชนม้งมีประชากรประมาณ 20,075 คน อาศัยอยู่ในพื้นที่ 28 หมู่บ้านในเขตของ 3 จังหวัด ดังนี้

จังหวัดเพชรบูรณ์ 18 หมู่บ้าน คือ ตำบลเข็กน้อย 12 หมู่บ้าน บ้านเล้าลือ บ้านเล้าเน้ง บ้านกนกงาม บ้านน้ำเพียงดิน บ้านทับเบิก (2 หมู่บ้าน)

จังหวัดพิษณุโลก 9 หมู่บ้าน คือ บ้านห้วยทราย บ้านน้ำไผ่ (2 หมู่บ้าน) บ้านใหม่ ร่องกล้า บ้านน้ำแจ้งพัฒนา(ภูซัด) บ้านน้ำคืบ บ้านน้ำจวง บ้านร่มเกล้า(2 หมู่บ้าน)

จังหวัดเลย 1 หมู่บ้าน คือ บ้านตูป้อง

หลังจากเหตุการณ์ได้สงบลง อยู่ในช่วงที่ประเทศกำลังเข้าสู่การพัฒนา นโยบายพัฒนาของประเทศอยู่ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 ซึ่งเป็นที่ทราบกันดีว่าแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 - 7 นั้น ได้มุ่งเน้นผลตอบแทนทางด้านเศรษฐกิจโดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อผลตอบแทนด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก แม้ว่าจะประสบผลสำเร็จด้วยดี ในขณะนั้น แต่ได้ส่งผลกระทบตามมา กล่าวคือ ทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า แร่ ธาตุ ฯลฯ ได้ถูกนำมาบริโภคและนำเข้ามาสู่กระบวนการผลิตเพื่อการส่งออก จนทรัพยากรที่เคยอุดมสมบูรณ์เสื่อมโทรมจนยากจะฟื้นฟู การกระจายรายได้กระจุกอยู่ในส่วนกลาง ชาวบ้านประสบกับปัญหาความยากจน กระแสการพัฒนาที่เปลี่ยนจากการทำเกษตรแบบยังชีพเป็นการเกษตรเพื่อขายและจากการทำเกษตรกรรมเป็นอุตสาหกรรม ประกอบกับความเจริญด้านโครงสร้างพื้นฐาน การคมนาคม การติดต่อสื่อสารทั้งทางวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ฯลฯ และระบบการศึกษาที่มุ่งสร้างคนเข้าสู่แรงงานภาคธุรกิจอุตสาหกรรมซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในเมืองผู้คนในชนบทถูกดูดออกจากชุมชนอย่างต่อเนื่อง ครอบครัวเปลี่ยนจากครอบครัวขยายเป็นครอบครัวเดี่ยว เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในชุมชนและการเปลี่ยนแปลงจากสังคมภายนอกอย่างรวดเร็ว ได้มีส่วนผลักดันและดึงชุมชนเล็ก ๆ ที่เคยมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย สงบสุข มีความรักความเอื้ออาทรต่อกัน มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ตามประเพณีวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ก้าวสู่โลกที่มีการแข่งขันและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ชุมชนชาวไทยเชื้อสายม้งเป็นกลุ่มชนหนึ่งที่เข้าสู่กระแสการพัฒนาดังกล่าว โดยถูกมองว่าเป็นชุมชนที่ด้อยการพัฒนา จำเป็นที่หน่วยงานรัฐต้องเข้าไปพัฒนาให้ทันสมัย เมื่อหลุดออกจากความเป็นตัวของตัวเอง ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ชุมชนม้งไม่สามารถปรับตัวได้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ก่อให้เกิดปัญหาและผลกระทบต่างๆขึ้นมากมาย

ปัญหายาเสพติด นับเป็นปัญหาสำคัญปัญหาหนึ่งที่ลุกลามเข้ามาในวิถีชีวิตของชาวม้ง เริ่มจาก ผีน เฮโรอีนและยาบ้า ได้แพร่ระบาดเข้ามาในหมู่บ้าน จากหมู่บ้านหนึ่งกระจายไปยังหมู่บ้านหนึ่ง ได้ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อวิถีชีวิตของชาวม้ง คนกลุ่มหนึ่งที่ทำงานอยู่ในชุมชนทั้งภาคเอกชน ราชการและผู้นำชุมชน ได้มีเวทีแลกเปลี่ยนและวิเคราะห์สถานการณ์ที่เกิดขึ้นร่วมกัน มองว่าหากชุมชนไม่ทำอะไรลงไป นับวันปัญหาจะทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น จึงได้ประสานงานและจัดประชุมผู้นำหมู่บ้านชาวไทยเชื้อสายม้ง 22 หมู่บ้าน(ณ เวลานั้น) ในเขตรอยต่อ 3 จังหวัด คือ

เพชรบูรณ์ พิษณุโลกและเลย เมื่อวันที่ 31 กรกฎาคม 2541 ณ เมทาเพนพาร์ค-สวิสเซอร์แลนด์ รีสอร์ท อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานพัฒนาและบริการสังคม สภาคริสตจักรในประเทศไทยและสมาคมสร้างสรรค์และพัฒนาเมืองในประเทศไทย จากการประชุม ผู้นำต่างก็เห็นพ้องต้องกันว่ายาเสพติดเป็นปัญหาของทุกหมู่บ้านทุกคนจำเป็นต้องร่วมมือกันแก้ไขและได้เสนอให้มีการจัดตั้งศูนย์ประสานงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดขึ้นเพื่อให้มีองค์กรกลางในการประสานงาน ทำงานร่วมกับชุมชนทุกหมู่บ้านในเขตรอยต่อ 3 จังหวัด ให้เกิดการดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชน ตลอดจนปัญหาอื่น ๆ ที่มีผลกระทบในด้านลบต่อชุมชน ให้ได้รับการแก้ไขไปพร้อมๆกัน โดยมีความฝันว่าจะทำให้ชุมชนไทยเชื้อสายม้งสามารถใช้วิจารณ์ฐานในการดำรงชีวิต มีการเป็นอยู่ที่เป็นปกติสุขมีเกียรติและศักดิ์ศรี เป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งและยั่งยืนสามารถป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้นได้ด้วยตนเอง

จากการประชุมผู้นำชุมชนม้ง เพื่อวิเคราะห์ปัญหา ค้นหาสาเหตุของปัญหาและร่วมกันระดมแนวทางแก้ไข กลับถูกมองจากราชการว่าการประชุมดังกล่าวอาจเป็นภัยต่อความมั่นคงของชาติ เนื่องจากผู้เข้าร่วมประชุมเป็นผู้นำชาวไทยเชื้อสายม้ง ซึ่งในพื้นที่ดังกล่าวมีประวัติศาสตร์การสู้รบมาก่อน มีผู้หลักผู้ใหญ่ลงมาดูแลและร่วมแลกเปลี่ยนกับผู้นำชุมชนหลายครั้ง จนกระทั่งเกิดความเข้าใจอันดีต่อกัน เมื่อทำงานโดยใช้ประเด็นยาเสพติดเป็นสื่อในการทำงานมาระยะหนึ่ง แต่ปัญหาก็มิได้ลดลง มีการใช้มาตรการที่รุนแรง เช่น การวิสามัญ, ถูกฆ่า, ถูกจับ เป็นต้น ผู้นำได้ประชุมและมีข้อตกลงร่วมกันว่าจะมีการประชุมผู้นำอย่างต่อเนื่อง เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้การแก้ปัญหา ติดตามความเคลื่อนไหวและสถานการณ์ต่าง ๆ ของแต่ละหมู่บ้าน โดยจัดให้มีการประชุมทุก ๆ 6 เดือน มีศูนย์ประสานงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชนม้ง (ศปส.ม.) เป็นผู้ประสาน

จากการประชุมผู้นำชุมชน ในวันที่ 13 สิงหาคม 2542 ณ บ้านเล้าลือ ตำบลเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ มีผู้เข้าร่วมประชุมประกอบด้วยผู้นำธรรมชาติ, ผู้นำแซ่, ผู้นำทางพิธีกรรมและผู้นำทางการ โดยหารือกันในประเด็นวัฒนธรรมม้ง (พิธีแต่งงานตามธรรมเนียมม้ง) ที่ประชุมได้เสนอให้เลือกตั้งจัดคณะกรรมการเครือข่ายชุมชนม้ง เพชรบูรณ์ พิษณุโลกและเลยขึ้น เพื่อประสานงานและทำงานร่วมกัน ได้แก่ นายประจวบ ฤทธิเนติกุล ประธานเครือข่าย นายอดิศักดิ์ บำรุงศิริ รองประธาน นายลิขิต ชัยยงวิทย์ รองประธาน ผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้านเป็นกรรมการ และ ศปส.ม. เป็นเลขานุการ

บทบาทของเครือข่ายชุมชนม้ง คือ เป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้กระบวนการทำงานของแต่ละหมู่บ้าน ร่วมกันหาทางออกและหนุนเสริมซึ่งกันและกัน เริ่มจากการใช้ประเด็นปัญหายาเสพติด

ติดเป็นสื่อตั้งให้คนมาร่วมกันคิด วิเคราะห์ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เมื่อมีการคุยกันมากขึ้นประเด็นได้แตกออกไปและเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตชุมชนมากขึ้น มีการทำงานที่หลากหลายขึ้น เช่น

- ยาเสพติด จากเดิมที่มองปัญหายาเสพติดเพียงว่ามีผู้เสพย์ แล้วนำไปบำบัด ผู้ค้าก็แจ้งตำรวจจับ เริ่มมองเรื่องการป้องกัน มองไปที่ไปที่สาเหตุซึ่งมีการเชื่อมโยงกับเรื่องต่างๆ เช่น เรื่องอาชีพ รายได้ จิตสำนึก คุณธรรมจริยธรรมหรือแม้แต่การเปลี่ยนแปลงสังคมที่รวดเร็ว จนคนตามไม่ทัน เริ่มมองไปที่กลุ่มคนดีทำงานกับกลุ่มคนดีเพื่อเป็นการป้องกันมากขึ้น มีการใช้มาตรการทางสังคม(ผู้นำแซตระกุล) เข้ามาจัดการกับปัญหา เป็นต้น
- ประเพณีวัฒนธรรม เป็นประเด็นหนึ่งที่มีการพูดถึงและวิเคราะห์ถึงกันอย่างมากจากเวทีแลกเปลี่ยน และเริ่มมีคำถามต่างๆเกิดขึ้น เช่น คนม้งจะสามารถอยู่ในกระแสการเปลี่ยนแปลงปัจจุบันบนคุณค่าของตนเองได้อย่างไร ประเพณีวัฒนธรรมได้อ่อนตัวลงอย่างมาก จะมีวิธีการรื้อฟื้นขึ้นมาได้อย่างไร ธรรมเนียมบางอย่างที่ไม่เหมาะกับยุคสมัยจะปรับจะแต่งกันอย่างไร ให้สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้ และเริ่มมีการปรับเปลี่ยนบางประการ
- สิ่งแวดล้อม เป็นประเด็นที่มีการหยิบยกขึ้นมาหารือแทบทุกครั้ง เนื่องจากชาวม้งถูกมองว่าเป็นกลุ่มที่มีการทำไร่เลื่อนลอย ตัดไม้ทำลายป่า ซึ่งในข้อเท็จจริงก็ได้ปฏิเสธแต่ก็มีไม้ทั้งหมด และเริ่มมองว่าจะมีการจัดการฟื้นฟูกันอย่างไรกับทรัพยากรสิ่งแวดล้อมในชุมชนของตน ซึ่งในหลายหมู่บ้านได้เริ่มดำเนินการบ้างแล้ว และเชื่อมกับเครือข่ายป่าชุมชน จังหวัดเพชรบูรณ์และเครือข่ายป่าชุมชน ภาคเหนือตอนล่าง
- ด้านเศรษฐกิจ มีการพูดคุยถึงวิถีชีวิตเดิมๆที่พออยู่พอกินตามประเพณีวัฒนธรรม เริ่มรวมกลุ่มกันเพื่อจัดตั้งสหกรณ์การเกษตรเข็กน้อย-เล้าลือ จำกัด มีสมาชิกอยู่ในเครือข่ายจำนวน 15 หมู่บ้าน เพื่อจะมีส่วนร่วมช่วยเหลือสมาชิกซึ่งกันและกัน มีการกระตุ้นให้เกิดกลุ่มออมทรัพย์ในชุมชน เป็นต้น
- การจัดการเรียนรู้ ซึ่งในสังคมม้งมีข้อจำกัดอย่างมากในการถ่ายทอดความรู้ เนื่องจากผู้รู้มักถ่อมตน หากไม่มีผู้สนใจเรียนรู้มาขอจริง ๆ จะไม่มีการถ่ายทอดสิ่งที่ตนรู้ ดังนั้น ภูมิปัญญาของชุมชนนับวันจะเหลือน้อยลงทุกที เวทีแลกเปลี่ยนเหล่านี้จะนำไปสู่การเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมได้ในระดับหนึ่ง และเชื่อว่าแนวโน้มจะสามารถหาแนวทางเพื่อการส่งเสริมการเรียนรู้ท้องถิ่นได้

นอกจากกิจกรรมต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว ปัจจุบันเครือข่ายฯ ได้ร่วมกันทำแผนเสนอขอรับการสนับสนุนงบประมาณจาก สำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (ป.ป.ส.) สำนักงานประสานและสนับสนุนภาคประชาชน (สสช.) เพื่อนำมาจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนและเครือข่าย และได้มีการเลือกคณะกรรมการบริหารของเครือข่ายเพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการประสานและติดตามงานของเครือข่ายมากขึ้น ซึ่งกรรมการบริหารของเครือข่ายชุมชนมั่ง 28 หมู่บ้าน คือ นายประจวบ ฤทธิ์เนติกุล ประธานเครือข่าย นายอดิศักดิ์ บำรุงศิริ รองประธาน นายลิขิต ชัยยงวิทย์ เจริญญิก นายไสว สืบวิชา กรรมการ นายใจ แซ่เถา กรรมการและนายฟอง ฤทธิ์เนติกุล เลขานุการ (ศปส.ม.)

ชุมชนมั่งในเขตรอยต่อจังหวัดเพชรบูรณ์พิษณุโลกและเลย ได้ผ่านการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญอยู่ 3 ช่วง ที่สำคัญ คือ **ช่วงที่หนึ่ง** มีวิถีชีวิตแบบเกษตรกรรมเพื่อยังชีพ (ก่อนปี พ.ศ. 2511) **ช่วงที่สอง** เกิดการแตกแยกทางความคิด (ระหว่างปี พ.ศ. 2511 – พ.ศ. 2525) และ**ช่วงที่สาม** ทำการผลิตเพื่อขายและขายแรงงานภาคอุตสาหกรรม (ปี พ.ศ. 2526 จนถึงปัจจุบัน) เกิดปัญหาต่างๆ มากมายในช่วงเวลาที่ผ่านมา และปัญหาแต่ละช่วงก็แตกต่างกันไป ปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นมักมีแกนนำเกิดขึ้น มีกลุ่มคนที่ทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้เพื่อตัดสินใจแก้ไขปัญหาของตนเองหรือคิดสร้างสรรค์สังคมของตนเองให้เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น

จากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตามกระแสการพัฒนา ซึ่งชุมชนมั่งไม่สามารถปรับตัวได้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ขึ้นมากมายจนเป็นโครงสร้างปัญหาที่สลับ ซับซ้อน ในขณะเดียวกันก็มีส่วนผลักดันให้คนกลุ่มหนึ่งลุกขึ้นมาบิบทบาทแสดงความรับผิดชอบ ความห่วงใยต่อสังคม โดยการชักชวนให้ชุมชนหันมาพูดคุย ทบทวน แลกเปลี่ยนประสบการณ์และลงมือแก้ไขปัญหาของตนเองด้วยกัน ทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ทำงานของตนเอง

2. ประวัติวิทยากรชุมชน

นอกจากบริบทพื้นที่ที่มีส่วนผลักดันให้เกิดวิทยากรชุมชนแล้ว ยังมีเงื่อนไขปัจจัยอื่น เช่น ลักษณะเฉพาะตัว ครอบครัว แนวคิด ประสบการณ์ การเรียนรู้ ฯลฯ ที่มีส่วนผลักดันให้คนหนึ่งก้าวเข้ามาเป็นวิทยากรชุมชน จึงได้ศึกษาประวัติวิทยากรชุมชนชาวไทยเชื้อสายมั่ง 3 จังหวัด คือ เพชรบูรณ์ พิษณุโลกและเลย ทั้ง 8 ท่าน ดังนี้

(1.) นายอดิศักดิ์ บำรุงศิริ

เกิดเมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2512 ณ บ้านเล้าลือ ต.ป่าเล้า อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ ปัจจุบันอายุ ๓๓ ปี เป็นบุตรของนายสมเกียรติ บำรุงศิริ กับ นางฉ่ำ บำรุงศิริ เป็นบุตรแรกของครอบครัว มีพี่น้องร่วมบิดามารดา 6 คน แต่งงานกับนาง ศิริพร บำรุงศิริ และมีบุตรด้วยกัน 5 คน

บ้านเล้าลือ เป็นหมู่บ้านชาวไทยเชื้อสายม้งหมู่บ้านหนึ่งที่ชาวบ้านเกือบทั้งหมดเข้าเป็นลงมาเป็นแนวร่วมกับฝ่ายรัฐบาล ส่วนหนึ่งที่เป็นชายได้สมัครเป็นชาวเขาอาสาสมัคร (ทหารฝ่ายรัฐบาล) มีการอพยพไปมาอยู่ 2 - 3 ครั้ง เพื่อความปลอดภัย ในช่วงที่เกิดการแตกแยกทางความคิดโดยการนำของผู้ใหญ่เล้าลือ กล่าวคือ จากที่อยู่เดิมหลังเขาย่า ลงมาอยู่พื้นราบ หลังจากนั้นกลับขึ้นไปตั้งบ้านเรือนและทำมาหากินบนเขาค้อ แต่เมื่อเกิดการสู้รบหนักขึ้นจึงได้อพยพมาอยู่ที่ตำบลเข็กน้อยประมาณ 2 ปี จึงย้ายกลับไปอยู่ที่บ้านเล้าลือปัจจุบัน

นายอดิศักดิ์ บำรุงศิริ เป็นลูกหลานของผู้ใหญ่เล้าลือ ที่มีการเคลื่อนย้ายไปตามสถานการณ์ของพื้นที่ ตามผู้หลักผู้ใหญ่ในวัยเด็กได้ออกไปศึกษาเล่าเรียนในระดับประถมศึกษาที่โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์เพชรบูรณ์ ในวัยเด็กเริ่มแสดงบทบาทความเป็นผู้นำในกลุ่ม ในห้องเรียนเป็นหัวโจก เป็นหัวหน้าห้อง คอยไกล่เกลี่ยปัญหาในกลุ่มเพื่อน หลังจากจบชั้นประถมศึกษา มีโอกาสเข้าไปอยู่ในพระราชวังสวนจิตรลดา เป็นนักช่างเงิน เนื่องจากผู้หลักผู้ใหญ่ที่บ้านเล้าลือสนิทกับทหารสมัยร่วมรบที่เขาค้อ จึงมีการฝากฝังให้เข้าไปอยู่ในพระราชวังมีโอกาสเข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระราชินีนาถอย่างใกล้ชิด เป็นเวลา 5 ปี จึงขอลากลับมาช่วยพ่อแม่ทำไร่และทำธุรกิจส่วนตัว และศึกษาจนจบชั้นมัธยมปลาย จากศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์

หลังจากกลับมาอยู่บ้าน ได้รับเลือกเป็นประธานเยาวชนบ้านเล้าลือ 3 สมัยต่อกัน เป็นแกนนำเยาวชนในการทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น พัฒนาหมู่บ้าน จัดแข่งขันกีฬา จัดงานเทศกาลปีใหม่ม้ง เป็นต้น ในขณะเดียวกันก็ได้สมัครเป็น ผสส. อสม. อปพร. เป็นกรรมการหมู่บ้าน มีธุรกิจค้าขิง ในปี พ.ศ.2543 ได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านเล้าลือ และเลือกตั้งเป็นกำนันตำบลเขาค้อ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์

เมื่อได้รับบทบาทเป็นผู้นำ คือ กำนันตำบลเขาค้อ อ.เขาค้อ จ.เพชรบูรณ์ ด้วยความเป็นคนที่มีอัธยาศัยไมตรี เป็นคนตรง จริงใจ กล้าพูดกล้าทำ จึงได้รับเกียรติจากหน่วยงานต่างๆ เชิญเป็นกรรมการ เช่น กรรมการสถานีดาวจรูรอำเภอเขาค้อ กรรมการโรงเรียนเจริญทองนิมิตวิทยา กรรมการโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์เพชรบูรณ์ กรรมการศูนย์ประสานงานป้องกันและแก้ไข

ปัญหาเสียดินในชุมชนม้ง ประธานโครงการเลิกสูบบุหรี่บ้านเล้าลือ รองประธานเครือข่ายชุมชนม้ง

กำนันอดิศักดิ์ เป็นพ่อค้าซึ่งมีประสบการณ์ทำการค้าขายมาหลายปี มองเห็นเกษตรกรซึ่งเป็นลูกบ้านของตนและญาติพี่น้องถูกเอารัดเอาเปรียบ จึงมีการเคลื่อนไหวเพื่อให้เกิดการรวมตัวกัน จนกระทั่งชาวบ้านจำนวนหนึ่งได้มารวมตัวกันและขอจดทะเบียนเป็นสหกรณ์ให้ชื่อว่าสหกรณ์การเกษตรเข็กน้อย - เล้าลือ จำกัด เมื่อวันที่ 17 เมษายน 45 มีสำนักงานตั้งอยู่ที่ตำบลเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ สมาชิกให้ความไว้วางใจเลือกให้เป็นประธานสหกรณ์การเกษตรเข็กน้อย-เล้าลือ จำกัด

รูปแบบ วิธีการทำงาน

เดิมพี่น้องคนไทยพื้นราบให้การยอมรับคนม้งน้อย จึงเป็นความท้าทายและเป็นแรงกดดันสำหรับคนม้งที่จะก้าวเข้ามาเป็นผู้นำ กำนันอดิศักดิ์เป็นผู้นำในชุมชนม้งคนหนึ่งที่มีความฝันอยากเห็นชุมชนม้งอยู่อย่างมีเกียรติ มีศักดิ์ศรี ดำรงอยู่ในสังคมด้วยความเป็นตัวของตัวเอง และมีความเชื่อว่า การยอมรับนั้นมาจากการกระทำ ฉะนั้นจึงพยายามทำตัวเองให้เป็นแบบอย่างให้กับรุ่นน้อง เยาวชนในหมู่บ้าน โดยการขันอาสาเข้าไปเป็นอาสาสมัครของหน่วยงานต่าง ๆ โดยไม่คำนึงถึงค่าตอบแทน จนสามารถสร้างการยอมรับให้กับพี่น้องในหมู่บ้าน ตำบล และอำเภอ ตลอดจนเครือข่ายงานต่าง ๆ ที่เข้าไปร่วมเคลื่อนไหว

กำนันอดิศักดิ์เริ่มสร้างการยอมรับให้กับตนเองจากกลุ่มเพื่อน ญาติพี่น้อง และคนในหมู่บ้านก่อน โดยการแบ่งปันความคิด ความฝัน และหาแนวร่วมเพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยในชุมชน เป็นต้น นอกจากนี้ยังหาโอกาสเข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเวทีต่าง ๆ ด้วย เช่น เวทีเครือข่ายชุมชนม้ง เวทีเครือข่ายป่าชุมชน เครือข่ายสหกรณ์ เพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้และนำมาแบ่งปันสู่ชาวบ้าน

ในการทำงานร่วมกับชุมชนโดยบทบาทของกำนันนั้น ใช้การมีส่วนร่วมจากชุมชนผสมผสานกับการสั่งการตามแต่สถานการณ์ ประเด็นงาน เพื่อการขับเคลื่อนของชุมชนที่ต่อเนื่อง

(2.) นายไสว ลีปรีชา

นายไสว ลีปรีชา เกิดวันที่ 6 กรกฎาคม 2501 ที่อำเภอปัว จังหวัดน่าน ปัจจุบันอายุ 44 ปี เป็นบุตรของนาย ต้องโช ลีปรีชา กับ นาง เขีย ลีปรีชา เป็นบุตรคนที่ 3 มีพี่น้องร่วมบิดามารดาจำนวน 3 คน แต่งงานกับนางโช ลีปรีชา ปัจจุบันมีบุตรด้วยกัน 9 คน

พ่อเสียชีวิตตั้งแต่ไสวยังเป็นเด็กเล็ก ส่วนแม่ก็ได้แต่งงานใหม่ จึงต้องอาศัยอยู่กับปู่และย่า ส่วนตัวแล้วไม่ค่อยคุ้นเคยกับคำว่า "พ่อ แม่" หลังจากพ่อเสียชีวิต ปู่และย่าได้อพยพครอบครัวย้ายจากจังหวัดน่านมาอยู่ที่หมู่บ้านห้วยทราย ตำบลห้วยเหี้ยะ อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก ประมาณปี 2509 ได้เรียนหนังสือที่บ้านห้วยทราย ประมาณ 2 ปี ในปี พ.ศ.2511 พรรคคอมมิวนิสต์ได้เข้ามาปลุกระดมทำให้เกิดการแตกแยกทางความคิดชาวไทยเชื้อสายม้งถูกแบ่งเป็น 2 ฝ่าย ส่วนหนึ่งเข้าเป็นแนวร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์และอีกส่วนหนึ่งเข้าร่วมกับรัฐบาล นายไสว ลีปรีชา เป็นคนหนึ่งที่เข้าเป็นแนวร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์ตามชาวบ้านส่วนใหญ่ในขณะนั้น

ปี พ.ศ. 2514 ได้สมัครเป็นทหารปลดแอกประชาชนแห่งประเทศไทย ปฏิบัติงานในฝ่ายทหารสื่อสาร ในช่วงนี้มีโอกาสศึกษาในโรงเรียนชั่วคราว สอนโดยนักศึกษาที่มาจากในเมือง เนื่องจากกระแสทางการเมืองในขณะนั้นและกลุ่มนักศึกษาที่ไปเรียนมาจากประเทศจีนและเวียดนาม มีการสอนให้อ่านออกเขียนได้, สอนแนวคิด ปรัชญา ประวัติศาสตร์ สังคม การวิเคราะห์ สังคม ฯลฯ โดยความตั้งใจแล้ว ต้องการเรียนเป็นหมอ จึงได้สมัครเพื่อทำการคัดเลือกหลายครั้งเพื่อไปเรียนหมอที่ประเทศจีน แต่ไม่ได้รับการคัดเลือก ซึ่งผู้ที่ทำการคัดเลือกให้เหตุผลว่านายไสว เหมาะที่จะเป็นทหารมากกว่า บทบาทของตนในขณะนั้น คือ ทำการรบกับทำงานมวลชน โดยทุกคนมีเป้าหมายร่วมกันคือ ต้องการปลดปล่อยชนชั้นคนยากคนจน ต้องการประชาธิปไตย ซึ่งในขณะนั้นไม่สามารถเรียกร้องได้ตามกระบวนการทางการเมือง กองทัพที่ตั้งขึ้นมาเพื่อทำลายแนวกีดขวางทางการเมือง ใช้อาวุธต่อสู้เพื่อสร้างโอกาสในการเจรจาทางการเมือง โดยใช้ยุทธศาสตร์สร้างฐานที่มั่นในชนบทแล้วให้ชนบทล้อมเมือง เข้าเป็นแนวร่วมประมาณ 15 ปี จากนั้นนโยบาย 66/23 ของรัฐบาลเหตุการณ์การสู้รบจึงได้สงบลง

ประมาณปี พ.ศ. 2525 ผู้ที่เข้าเป็นแนวร่วมพรรคคอมมิวนิสต์ฯ จึงออกมาเป็นผู้ร่วมพัฒนาชาติไทย นายไสว ลีปรีชา ได้นำมวลชนส่วนหนึ่งที่อยู่ร่วมกันมาก่อตั้งบ้านห้วยน้ำขาว และเป็นผู้นำบ้านห้วยน้ำขาว หมู่ที่ 1 ตำบลเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นคนแรก เมื่อทางราชการเข้ามาแต่งตั้งผู้ใหญ่บ้านอย่างเป็นทางการ ชาวบ้านจึงเลือกนายเกียงไกร แสนยากุล

เป็นผู้ใหญ่บ้านระยะหนึ่งจึงลาออกและเลือกนายชูศักดิ์ สืบศักดิ์วงศ์ เป็นผู้ใหญ่คนต่อมา ก่อนที่จะมาเลือกนายไสว ลิปรีชา เป็นผู้ใหญ่บ้านในปัจจุบัน

บทบาทของนายไสว ลิปรีชา นอกจากเป็นผู้ใหญ่บ้านห้วยน้ำขาว ตำบลเข็กน้อย อ.เขาค้อ จ.เพชรบูรณ์ ได้นำชาวบ้านจัดทำโครงการแหล่งน้ำและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยเสนอโครงการต่อ SIF และได้รับการอนุมัติงบประมาณเพื่อจัดทำโครงการดังกล่าวโดยการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน ระหว่างทำโครงการดังกล่าวได้ประสานกับองค์กรต่างๆที่ทำงานในจังหวัดเพชรบูรณ์ และที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจาก SIF ได้ร่วมกันเป็นเครือข่ายป่า เพชรบูรณ์ มีการเคลื่อนไหวเรื่อง พบปะประชุมชน ตามร่างภาคประชาชนและร่วมเป็นคณะกรรมการป่าภาคเหนือตอนล่าง เมื่อมีกระแสประชารัฐเกิดขึ้นได้เป็นแกนประชารัฐ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ นอกจากนั้น ร่วมเป็นคณะกรรมการต่างๆ เช่น เป็นประธานโรงเรียนบ้านห้วยน้ำขาว เป็นประธานโครงการแหล่งน้ำที่ได้รับการสนับสนุนจาก SIF เป็นกรรมการเครือข่ายชุมชนมั่ง 26 หมู่บ้าน ในเขตรอยต่อเพชรบูรณ์ พิษณุโลก และเลย

รูปแบบ วิธีการทำงาน

นายไสวเป็นผู้นำทางการที่มีวิสัยคิด วิธีการแบบสั่งการผสมผสานกับการมีส่วนร่วม ซึ่งตนเองเชื่อว่า ความยั่งยืนในการแก้ปัญหาของชุมชนนั้น ต้องเป็นคนในชุมชนทำจึงจะต่อเนื่อง และการที่ชาวบ้านจะคิดเป็นทำเป็นนั้น มาจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การหนุนเสริมซึ่งกันและกัน ดังที่เขาได้กล่าวไว้ในการประชุมผู้นำเครือข่ายชุมชนมั่งครั้งหนึ่งว่า "...ขอให้เราพึงตระหนักเสมอว่า การประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเครือข่ายชุมชนมั่งนั้น เป็นหน้าที่อย่างหนึ่งที่ผู้นำทุกคนควรปฏิบัติ และให้ความสำคัญด้วยเสมอ เพราะการประชุม การแลกเปลี่ยน จะช่วยให้เรารับรู้ เท่าทัน และพัฒนาไปพร้อม ๆ กัน..." และภายในหมู่บ้านห้วยน้ำขาว จะมีการจัดเวทีชาวบ้านเพื่อระดมความคิดเห็น สภาพปัญหา ความต้องการ และแนวทางในการแก้ไขต่าง ๆ ด้วยกัน โดยตนเองจะขึ้นอาสาเป็นผู้ประสานความร่วมมือภายในชุมชนหรือจากหน่วยงานภายนอกเข้าไปช่วยเหลือ ตลอดจนการเชื่อมต่อระหว่างคนในชุมชนกับองค์กรภายนอก เช่น โครงการ SIF เครือข่ายป่าชุมชน เป็นต้น

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้อีกรูปแบบหนึ่งที่ผู้ใหญ่ไสวปฏิบัติคือ การเข้าร่วมพิธีกรรมต่าง ๆ ของชาวบ้าน เช่น พิธีแต่งงาน งานศพ เพราะในพิธีกรรมเหล่านี้จะมีการตั้งวงสนทนา จับกลุ่มอภิปรายกันอย่างหลากหลายตามความสนใจ ซึ่งบางครั้งตนเป็นผู้ตั้งคำถามชวนอภิปราย และใน

บางครั้งตนก็เป็นผู้แสดงความคิดเห็น การแลกเปลี่ยนในลักษณะนี้ถือเป็นการสร้างการยอมรับ และการขยายแนวคิด แนวร่วมอีกรูปแบบหนึ่ง เพราะผลจากการอภิปรายจะถูกขยายสู่วงกว้างใน ลักษณะ บอกต่อ ๆ กันไป

(3.) นายประสพสุข ทรงสวัสดิ์วงศ์

นายประสพสุข ทรงสวัสดิ์วงศ์ เกิดวันที่ 24 มิถุนายน 2507 เกิดที่บ้านเขาขาด ตำบล น้ำขุ่น อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ปัจจุบันอายุ 38 ปี เป็นบุตรของนาย เพี้ยะ ทรงสวัสดิ์วงศ์ กับ นางดีเยะ ทรงสวัสดิ์วงศ์ เป็นบุตรคนที่ 7 จากพี่น้องร่วมบิดามารดาจำนวน 8 คน ได้แต่งงานกับ นางวันเพ็ญ ทรงสวัสดิ์วงศ์ ปัจจุบันมีบุตรด้วยกัน 3 คน

ในปี พ.ศ.2511 เกิดการแตกแยกทางความคิด พรรคคอมมิวนิสต์เข้ามาปลุกระดมและ เกิดการต่อสู้กันขึ้น กลุ่มที่นับถือศาสนาคริสต์เป็นกลุ่มหนึ่งที่ลงมาร่วมกับฝ่ายรัฐบาล กลุ่มที่นับถือ คริสต์นิกายโปสแตสแตนท์บ้านเขาขาด ลงมาอยู่ที่คริสตจักรหล่มสักก่อนที่จะมาอยู่ที่บ้านรักไทย จังหวัดเพชรบูรณ์ กลุ่มที่อยู่บ้านป่าหวายได้ลงมาอยู่ที่อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก ส่วนนิกาย คาทอลิกลงมาอยู่ที่วัดคาทอลิกจังหวัดเลย โดยความช่วยเหลือในเบื้องต้นมาจากพี่น้องกลุ่มความ เชื่อดังกล่าว ก่อนที่ทั้ง 3 กลุ่มจะมาอยู่รวมกันที่บ้านเข็กน้อย ในปี พ.ศ.2513 โดยการดูแลของทาง ราชการ คือ กองทัพบกที่ 3 และศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา นาย ประสพสุข ทรงสวัสดิ์วงศ์ เป็นลูกหลานของกลุ่มผู้เชื่อนิกายโปสแตสแตนท์ ที่ลงมาอยู่ที่คริสตจักรหล่มสัก ก่อนที่จะมาอยู่ที่ บ้านรักไทย และมาอยู่ที่บ้านเข็กน้อยจนถึงปัจจุบัน

เริ่มเรียนหนังสือที่โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์เพชรบูรณ์ ในปีพ.ศ. 2511 จนจบชั้น ประถมปีที่ 6 ขณะนั้นไม่ทราบว่าจะไปเรียนต่อที่ไหนเนื่องจากฐานะที่บ้านไม่เอื้ออำนวย ในขณะที่ เดียวกันทางศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา ได้เปิดรับสมัครนักเรียนที่จบชั้น ป. 6 ไปเรียนต่อ ที่สถานสงเคราะห์เด็กชายบ้านบางละมุง อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี แต่มีผู้สมัครละสิทธิจึง ได้ไปแทน ได้อาศัยอยู่ที่สถานสงเคราะห์เด็กชายบ้านบางละมุง และปี 2521 มีโอกาสเรียนต่อ ขึ้นมัธยมที่โรงเรียนโพธิ์สัมพันธ์พิทยาคาร จนจบ มัธยม 3 และเรียนเกษตรกรรมที่วิทยาลัยเกษตร กรรมชลบุรีจนจบระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ในปี 2527

จุดหักเหของชีวิตเกิดขึ้นเมื่อมาศึกษาที่สถาบันราชมนฑล วิทยาเขตเกษตรพิษณุโลก เนื่องจากเป็นลูกหลานของกลุ่มที่นับถือ คริสต์ มีโอกาสไปเข้าค่ายอนุชน(เยาวชนคริสตจักร) ใน ระหว่างปิดภาคเรียน เดือนเมษายน 2529 ณ ค่ายสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อได้ฟังคำเทศนา การเป็นพยาน จึงตัดสินใจรับบัพติสมา(พิธีรับเชื่อพระเจ้า) และตัดสินใจไปเรียนศาสนศาสตร์ ที่

โรงเรียนกรุงเทพคริสตศาสนศาสตร์ จบระดับปริญญาตรีในปี 2532 และเข้าทำงานเป็นครูศาสนาที่คริสตจักรซีไอเอ ถนนตก เขตยานนาวา กรุงเทพฯ ได้ 7 เดือน ได้กลับบ้านเพื่อคัดเลือกทหารจับได้ใบแดง จึงไปเป็นทหารที่กองบิน 46 พิษณุโลกได้ 2 ปี เมื่อปลดประจำการได้รับเชิญจาก คริสตจักรเช็กน้อยมาเป็นครูศาสนา เป็นผู้รับใช้คริสตจักรเช็กน้อย 3 ปี (พฤศจิกายน 2534 - ตุลาคม 2537) ในระหว่างที่ทำงานคริสตจักรเช็กน้อยได้พัฒนาโครงการทุนเด็ก TH 211 เป็นรูปเป็นร่างเพื่อช่วยเด็กชาวเผ่าที่ยากจน โดยให้ทุนการศึกษา อาหารกลางวัน สอนเสริม กิจกรรมด้านสุขภาพ ด้านจิตวิญญาณ ปัจจุบันมีเด็กอยู่ในโครงการประมาณ 100 คน จากนั้นเข้าเป็นพนักงานหน่วยงานพัฒนาและบริการสังคม สภาคริสตจักรในประเทศไทย ในเดือนมกราคม 2538 จนถึงปัจจุบัน โดยการนำเสนอของคริสตจักรม้งภาค 7 และภาค 7 เป็นผู้ที่มีบทบาทสร้างสรรค์งานพัฒนาในคริสตจักรภาคที่ 7 เช่น การสร้างผู้นำ แนวคิดศาสนศาสตร์กับการพัฒนา การตั้งกลุ่มออมทรัพย์ในคริสตจักร กองทุนฌาปนกิจศพคริสตจักรม้งภาค 7 ปัจจุบันเป็นรองประธานคริสตจักรม้งภาคที่ 7 และที่ปรึกษากองทุนหมู่บ้าน

รูปแบบ วิธีการทำงาน

ความเชื่อ ความศรัทธา เป็นแรงผลักดันที่สำคัญและยิ่งใหญ่ อันจะนำมาซึ่งแนวทางในการดำเนินชีวิตของคน อาจารย์ประสบสุขเป็นผู้เชื่อในศาสนาคริสต์คนหนึ่ง ซึ่งมีความเชื่อศรัทธาว่า พระเจ้าทรงมีความรัก ความเมตตาต่อมนุษย์ทุกคน และในฐานะที่เราบุตรคนหนึ่งของพระเจ้า เรามีหน้าที่ที่จะทำดีและช่วยเหลือผู้อื่น เพื่อแสดงถึงความรัก ความเมตตาของพระเจ้าที่มีต่อทุกคน โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือให้ทุกคนได้รับสันติสุขและความรอดจากพระเจ้า

จากบทบาทที่ตนเองเป็นพนักงานในหน่วยงานพัฒนาและบริการสังคม อาจารย์ประสบสุข ได้ทำงานผ่านฐานกลุ่มผู้เชื่อในคริสตจักรภาค 7 โดยใช้แนวคิดการทำงานพัฒนาแบบพึ่งพาตนเอง การมีส่วนร่วมในการพัฒนาคริสตจักร/ชุมชน ซึ่งตนเองจะเป็นผู้ตั้งคำถาม กระตุ้นให้เกิดการคิด การเรียนรู้ร่วมกัน เริ่มจากเรื่องใกล้ตัวที่มีข้อมูลสามารถอ้างอิงได้ไปสู่เรื่องที่อยู่ไกลตัวที่ต้องอาศัยประสบการณ์ การคิด วิเคราะห์ และนำมาแบ่งปันซึ่งกันและกัน ทั้งในรูปแบบของการจัดฝึกอบรม เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ค่าย เป็นต้น

กลุ่ม องค์กรหลายกลุ่มในคริสตจักรภาค 7 เกิดขึ้นและเป็นรูปเป็นร่างได้จากความมานะอดทนทำงานของอาจารย์ประสบสุข ด้านหนึ่งอาจจะเห็นเพราะของบทบาทหน้าที่ในการงานที่ต้องรับผิดชอบ แต่ถ้ามองให้ลึกลงไป เราเห็นถึงความตั้งใจที่มั่นคงของคนทำงาน หลักการ

ทำงานที่เราพูดได้ แต่ทำได้ยาก นั่นคือ การให้อภัย ให้โอกาสกับทุกกลุ่ม/คน หนุนเสริมในสิ่งที่ดี และสอนคนอื่นให้เป็นในแบบที่เขาควรจะเป็น ให้เขาคิดเอง ทำเอง โดยตนทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงที่คอยให้กำลังใจและติดตามช่วยเหลือ ไม่ซ้ำเติมในจุดที่เขาพลาด

นอกจากงานพัฒนาในคริสตจักรแล้ว อาจารย์ประสพสุขยังให้ความสำคัญกับบทบาทของคริสตจักรกับชุมชน โดยพยายามขยายแนวคิดให้พี่น้องคริสเตียนเข้าร่วมในเวทีแลกเปลี่ยน ต่าง ๆ ของชุมชน การทำงานร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ เช่น อบต. ปปส. เป็นต้น

(4.) นายยงยุทธ สืบทายาท

นายยงยุทธ สืบทายาท เกิดวันที่ 11 ตุลาคม 2507 ที่บ้านเขาขาด ตำบลน้ำซุน อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ปัจจุบันอายุ 38 ปี เป็นบุตรของนาย โก๊ะ สืบทายาท กับ นางไม้ สืบทายาท เป็นบุตรคนที่ 4 จากพี่น้องร่วมบิดามารดาจำนวน 6 คน แต่งงานกับนางเปลือย สืบทายาท ปัจจุบันมีบุตรด้วยกัน 5 คน

นายยงยุทธ เกิดมาในครอบครัวที่มีพ่อเป็นผู้ใหญ่บ้านเขาขาด และเป็นผู้นำตระกูลแซ่ ในปี พ.ศ.2511 เกิดการแตกแยกทางความคิด พรรคคอมมิวนิสต์เข้ามาปลุกระดมและเกิดการต่อสู้กันขึ้น นายโก๊ะ สืบทายาท เป็นผู้ใหญ่บ้านในขณะนั้นได้รับข้อมูลจากทางราชการถึงกระแสการเคลื่อนไหวของคอมมิวนิสต์ และเป็นกลุ่มที่นับถือคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ ได้นำชาวบ้านลงมาอยู่ที่คริสตจักรหล่มสัก อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ก่อนที่จะมาอยู่ที่บ้านรักไทย จังหวัดเพชรบูรณ์ได้ไม่ถึงปีจึงนำชาวบ้านมาอยู่ที่บ้านเข็กน้อย โดยการดูแลของทางราชการ คือ กองทัพภาคที่ 3 และศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา ได้นำชาวบ้านสมัครเป็นชาวเขาอาสาสมัคร เพื่อช่วยทางราชการรบกับฝ่ายตรงข้าม ซึ่งนายโก๊ะ สืบทายาท เป็นผู้ใหญ่บ้านเข็กน้อย และในขณะเดียวกันก็เป็นนายกอง ความคุมกองกำลังชาวเขาอาสาสมัคร สำหรับนายยงยุทธ สืบทายาท เป็นทายาทของผู้เป็นที่ก่อตั้งตำบลเข็กน้อย เติบโตในครอบครัวผู้นำ ในแวดวง คริสเตียน

การศึกษาจบชั้นประถม 4 โรงเรียนบ้านเข็กน้อยและประถม 5 ที่โรงเรียนบ้านเหล่าหญ้า ได้เรียนต่อที่กรุงเทพฯ ตั้งแต่ชั้นประถมปีที่ 5 จนกระทั่งเรียนจบปริญญาตรีนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ในการอุปถัมภ์ของพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์อนุสรมงคลการ ที่วังละโว้ โดยการแนะนำของนายทหารชั้นผู้ใหญ่ในพื้นที่

ระหว่างที่เรียนมหาวิทยาลัยฯ ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยเปิด ได้ทำงานร่วมกับอนุชนคริสเตียนที่มาเรียนอยู่กรุงเทพฯ ร่วมกับนักศึกษาชาวม้งที่เรียนอยู่กรุงเทพฯ ก่อตั้งชมรมม้งกรุงเทพฯ ขึ้น เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งปัจจุบันชมรมฯยังมีบทบาทสำคัญกับที่

น้องมั่งที่เรียนอยู่กรุงเทพฯ ก่อนจบการศึกษาได้กลับมาอยู่บ้าน ร่วมงานกับกลุ่มเยาวชนบ้าน
เท็กน้อยและได้รับเลือกตั้งเป็นประธานเยาวชนบ้านเท็กน้อย ๒ สมัย ปี พ.ศ.2529-2531 หลังจาก
จบการศึกษาได้มาทำงานเป็นผู้ประสานงานโครงการเลกยาเสพติด คริสตจักรคลองลานในปี
พ.ศ.2531 ทำงานได้ 2 ปี ได้รับการพิจารณาจากกองสังคมพัฒนาและบริการ สภาคริสตจักรใน
ประเทศไทย รับเป็นผู้ประสานงานพัฒนาชนบท รับผิดชอบงานพัฒนาคริสตจักรและชุมชน ในคริส
ตจักรมณฑลภาคที่ 7 เมื่อทำงานระยะหนึ่งได้ขอเข้ารับการอบรมเพื่อเป็นทนายความ ระหว่างที่
ทำงานในหน่วยงานฯ ได้รับงานหลายตำแหน่ง คือ ทนายความฝ่ายสันติยุติธรรม เจ้าหน้าที่ฝ่าย
นโยบายและแผนฯ หัวหน้าฝ่ายโครงการตัวอย่าง และได้ลาออกจากหน่วยงานฯ ในปี พ.ศ. 2544

ระหว่างที่ทำงานในหน่วยงานพัฒนาและบริการสังคมมีบทบาทสำคัญในองค์กรต่างๆ
เช่น

- ปี 2530 ได้จัดการสัมมนาผู้นำคริสตจักรมณฑลภาคที่ 7 และที่ประชุมได้เสนอตั้งคริสตจักรมณฑลภาคที่ 7
และนายยงยุทธ ได้มีบทบาทในองค์กรดังกล่าวหลายปี ปัจจุบันองค์กรดังกล่าวมีบท
บาทสำคัญมากต่อคริสตจักรมณฑลภาค 7
- ผลักดันให้เกิดสหกรณ์ออมทรัพย์สังคมพัฒนา จำกัด ซึ่งเป็นการออมทรัพย์ภายในหน่วย
งานพัฒนาและบริการสังคม และกลุ่มออมทรัพย์ในคริสตจักรต่างๆ
- ผลักดันให้เกิดแผนกสิทธิในหน่วยงานฯ และมีบทบาทในการขับเคลื่อนเรื่องสิทธิกับชน
เผ่า เช่น การลงรายการสัญชาติแก่ผู้ที่อยู่ในชายจะได้รับ
- ผลักดันและมีบทบาทในการทำแผนแม่บทหน่วยงานพัฒนาและบริการสังคม
- ร่วมก่อตั้งสมาคมสร้างสรรค์และพัฒนาเมือง ในประเทศไทย และได้รับเลือกตั้งอยู่ใน
ตำแหน่งเลขานุการหลายสมัย เป็นองค์กรทำงาน ประสานงานชุมชนมั่ง มีการจัดสัมมนา
มั่งทั่วประเทศ ทำงานพัฒนา เอดส์ ยาเสพติด วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ในชุมชนมั่ง
- เป็นกรรมการศูนย์ประสานงานองค์กรเอกชนพัฒนาชาวไทยภูเขาหลายสมัย และเป็น
ประธาน ในปี 2541- 2543
- ร่วมจัดตั้งศูนย์พันธกิจมั่งในเมืองเชียงใหม่ ปัจจุบันเป็นศูนย์ประสานงานคริสตจักรมั่ง
ภาค 7 บริการด้านที่พักแด่นักเรียนและนักศึกษาบางส่วน
- ร่วมก่อตั้งศูนย์ประสานงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชนมั่ง เพชรบูรณ์
พิษณุโลกและเลย ในปี พ.ศ.2541 และเป็นประธานฯ 3 ปี
- เป็นกรรมการสมาคมส่งเสริมสิทธิเสรีภาพประชาชน ภาคเหนือ (สสส.)

ฐานงานปัจจุบัน ได้ร่วมกับเพื่อนๆในตำบลเข็กน้อยก่อตั้งเป็นกลุ่มลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเข็กน้อยในปี พ.ศ.2543 และในปี พ.ศ. 2544 มีการเลือกตั้งและกลุ่มได้รับการเลือกเป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเข็กน้อยด้วยเสียงส่วนใหญ่ เพื่อนสมาชิกจึงได้เลือกเป็นประธานกรรมการบริหาร

นอกจากนั้นมีบทบาทอยู่ในองค์กรพัฒนาเอกชนหลายหน่วยงาน เช่น ศูนย์ให้คำปรึกษาด้านกฎหมายแก่ชาวไทยภูเขา สมาคมสร้างสรรค์และพัฒนาเมืองในประเทศไทย ศูนย์ประสานงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชนม้ง เป็นต้น

รูปแบบ วิธีการทำงาน

คุณยงยุทธเป็นผู้นำม้งรุ่นใหม่ ที่มากด้วยประสบการณ์ในการทำงานกับองค์กรต่าง ๆ และเป็นผู้นำที่มีความฝันอยากเห็นชุมชนม้งมีความเป็นอยู่อย่างปกติสุข มีเกียรติ มีศักดิ์ศรี คงไว้ซึ่งเป็นตัวของตัวเอง โดยมีความเชื่อในการทำงานว่า ชุมชนมีภูมิปัญญาในการจัดการตนเอง ทุกปัญหามีทางออก และสามารถแก้ไขได้หากได้รับการหนุนเสริมในทางที่ถูกต้อง ซึ่งทีมวิจัยขอยกตัวอย่างรูปแบบการทำงานของคณยงยุทธในประเด็นยาเสพติด เพื่อการศึกษาร่วมกัน

จากสถานการณ์ปัญหายาเสพติดในพื้นที่เครือข่ายชุมชนม้งที่รุนแรงนั้น คุณยงยุทธเป็นแกนนำในการชักชวนกลุ่มเพื่อนที่มองเห็นปัญหาร่วมกัน มีแนวคิดการแก้ปัญหาโดยเริ่มจากชุมชน และมีวิสัยทัศน์ต่อชุมชนม้งใกล้เคียงกันมาประชุม และร่วมกันจัดประชุมผู้นำชุมชนม้ง 22 หมู่บ้านขึ้นในปี พ.ศ. 2541 ซึ่งผู้เข้าร่วมประชุมประกอบไปด้วย (1) ผู้นำธรรมชาติ (ผู้นำธรรมชาติ หมายถึง ผู้นำตระกูลแซ่ หรือบุคคลที่ได้รับความเคารพ เชื่อถือในชุมชน) (2) ผู้นำทางการ (ผู้นำทางการ หมายถึง ผู้นำที่มีตำแหน่งในชุมชนอย่างเป็นทางการ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก อบต.) และ (3.) บุคคลจากองค์กรต่าง ๆ ในหมู่บ้าน เช่น วัด โบสถ์ และส่วนราชการ

ผลจากการประชุมนั้น ที่ประชุมเห็นพ้องต้องกันให้มีศูนย์ประสานงานชุมชนม้งขึ้น คือ ศูนย์ประสานงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชนม้ง เพชรบูรณ์ พิษณุโลก และเลย (ศปส.ม.) เพื่อประสานการทำงานระหว่างชุมชนต่าง ๆ ให้เคลื่อนไหวและพัฒนาไปอย่างพร้อมเพรียงกัน และจากการดำเนินงานของ ศปส.ม. ในช่วง 3 ปีที่ผ่านมาเห็นได้ชัดและเป็นรูปธรรมคือชุมชนม้งมีการรวมตัวเป็นเครือข่าย มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยการจัดเวทีเครือข่ายขึ้น 6 เดือนต่อครั้ง มีข้อตกลงค่าสินสอดในพิธีแต่งงานของเขต 3 จังหวัดร่วมกัน ตลอดจนมาตรการตระกูลแซ่ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าว เช่น กรณีพิพาท ยาเสพติด เป็นต้น

นอกจากประเด็นปัญหาเสพติดแล้ว คุณยังยุทธยังร่วมขับเคลื่อนในประเด็นอื่น ๆ อีก เช่น ประเด็นสิทธิ เอดส์ วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีรูปแบบ วิธีการทำงานที่สามารถสรุปได้ เป็น 2 ระยะคือ

- (1) ระยะก่อตัว เริ่มโดยการหาแนวร่วมจากเพื่อนที่มีความสนใจ มีความคิดใกล้เคียงกัน และประสานกับองค์กรภายนอกที่สนับสนุนประเด็นหรือแนวคิด แล้วก่อตั้งเป็นกลุ่ม องค์กร
- (2) ระยะขยายผล กลุ่มองค์กรที่ตั้งขึ้นใช้กระบวนการทำงาน ขยายแนวคิดโดยการ จัดประชุมชาวบ้าน การประชุมประชาคม เวทีแลกเปลี่ยน ซึ่งเน้นการมีส่วนร่วมจาก ชาวบ้านและหาข้อสรุปเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติร่วมกัน

รูปแบบการทำงานในพื้นที่ของคุณยังยุทธนั้น เป็นการนำความรู้ เทคนิค ทักษะจากภายนอกมาผสมผสานกับจุดแข็งทางวัฒนธรรมของชุมชนเพื่อหนุนเสริมการทำงานให้เกิดผลมากยิ่งขึ้น

(5.) นายนิรันดร์ แซ่จาง

นายนิรันดร์ แซ่จาง เกิดวันที่ 2 มิถุนายน 2502 อ.แม่สะเรียง จ.เชียงใหม่ ปัจจุบันอายุ 43 ปี เป็นบุตรของนายยั้ง แซ่จาง กับ นางปะแย้ง แซ่จาง เป็นบุตรคนที่ 1 มีพี่น้องร่วมบิดามารดา จำนวน 4 คน แต่งงานกับนางหม่อ แซ่จาง ปัจจุบันมีบุตรด้วยกัน 5 คน

ก่อนที่จะมาอยู่บ้านเล่านั่ง ตำบลเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ ในปัจจุบัน คุณนิรันดร์ได้ย้าย ที่อยู่เพื่อทำมาหากินหลายครั้ง กล่าวคือ ปี 2510 มาอยู่ที่อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ในช่วงนี้ มีโอกาสได้เรียนหนังสือ กระทั่งจบ ป.7 และมีโอกาสศึกษาวิชาพยาบาล ที่อำเภอแม่แตง ต่อมาปี 2525 ได้ย้ายมาอยู่ บ้านท่าแพ อำเภอศรีษะเกษ จังหวัดสุโขทัย เป็นแกนนำกลุ่มยุวเกษตร ของ ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา จังหวัดสุโขทัย เป็นอาสาสมัครสาธารณสุข และสามารถนำผลงานกลุ่มเข้าประกวดจนได้รับรางวัลชนะเลิศอันดับที่ 1 ของศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา 16 จังหวัดภาคเหนือ

ในปี พ.ศ.2528 ได้ย้ายจากหมู่บ้านท่าแพ มาอยู่ที่บ้านเล่านั่ง ตำบลเขาค้อ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ ในช่วงนี้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชุมชนอย่างยิ่ง เริ่มจากการเป็นแกนนำ เยาวชน เป็นประธานเยาวชน ริเริ่มชวนเพื่อนๆ ก่อตั้งวงดนตรีเยาวชนขึ้น ทำให้เยาวชนเป็นกลุ่ม เป็นก้อน สามารถพัฒนาชุมชนในระดับหนึ่ง แต่ฐานะทางครอบครัวช่วงวัยรุ่นไม่ดีขึ้นเนื่องจากพ่อแม่เสียชีพิน เมื่อคิดมีครอบครัวและแต่งงานจึงถูกดูแคลนจากพ่อแม่ฝ่ายภรรยาถึงขนาดยื่นคำ

ขาดว่าหากลูกสาวแต่งงานกับนายนิรันดร์จะตัดความสัมพันธ์อันดีที่พ่อลูก นายนิรันดร์จึงมีความตั้งใจว่าจะลบคำสบประมาทให้ได้ พยายามหาช่องทางในการสร้างตนเองและชุมชนเรื่อยมา จนปี พ.ศ. 2537 ได้ร่วมกับผู้นำชุมชนบ้านเล้าลือ วิเคราะห์ถึงปัญหาของหมู่บ้านและพบว่าปัญหาหลักของชุมชนปัญหาหนึ่ง คือ ขาดแคลนน้ำอุปโภคบริโภค จึงร่วมกันจัดทำโครงการเสนอขอรับการสนับสนุนงบประมาณ จากมูลนิธิคริสตจักรวันเสาร์เพื่อจัดสร้างแหล่งน้ำประปาภูเขาให้กับหมู่บ้านเล้าลือ และโครงการได้รับการพิจารณาอนุมัติจัดทำและได้ใช้จนถึงปัจจุบันนี้

ในปี พ.ศ. 2538 ได้ร่วมกับผู้นำในชุมชนทำประชาคม หาแนวทางในการพัฒนาและแก้ไข ปัญหาในชุมชน จนได้ข้อสรุปและเห็นว่า ปัญหายาเสพติดเป็นปัญหาของชุมชนและเป็นปัญหาของพี่น้องมั่งในหมู่บ้านต่างๆ กอรปกับตัวเองมีประสบการณ์ตรงและได้รับผลกระทบจากการเสพติดของพ่อแม่ และเคยบำบัด รักษาพ่อแม่ ของตนเองจนสามารถเลิกจากยาเสพติดได้ และตนเองมีความสัมพันธ์ที่ดีกับมูลนิธิคริสตจักรวันเสาร์จากการทำโครงการแหล่งน้ำ จึงได้ร่วมกับผู้นำชุมชนจัดทำโครงการเลิกสูบบุหรี่บนที่สูงบ้านเล้าลือขึ้น โครงการฯ ได้รับการพิจารณาสนับสนุนงบประมาณจากมูลนิธิคริสตจักรวันเสาร์ และนายนิรันดร์ ได้รับความไว้วางใจให้เป็นหัวหน้าโครงการฯ ซึ่งโครงการดังกล่าวมีบทบาทในการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด ในเขตสามจังหวัด คือ เพชรบูรณ์ พิษณุโลกและเลย และพี่น้องชนเผ่าจากจังหวัดต่างๆ ทางภาคเหนือได้เข้ามาใช้บริการอย่างต่อเนื่อง กระบวนการทำงานนั้นได้ประสานกับหน่วยงานต่าง ๆ ในพื้นที่ เช่น โรงพยาบาลเพชรบูรณ์ เขาค้อ สาธารณสุขอำเภอเขาค้อหน่วยงานปกครองในพื้นที่ ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา

การทำงานนั้นเมื่อนายนิรันดร์ แส้จาง จะทำการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดเป็นหลัก แต่ได้เน้นการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ เช่น ร่วมกับผู้นำบ้านเล้าลือป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ไม่ให้เกิดการแพร่ระบาดได้โดยอาศัยพลังของชุมชนบ้านเล้าลือ

จากการทำงานมาระยะหนึ่ง ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา จังหวัดเพชรบูรณ์ได้พิจารณาบ้านเล้าลือให้เป็นศูนย์การเรียนรู้โรงเรียนชาวบ้านในกลุ่มชาวไทยภูเขาภาคเหนือและ ตัวนายนิรันดร์ แส้จาง ได้รับการคัดเลือกให้เป็นวิทยากรศูนย์การเรียนรู้โรงเรียนชาวบ้านของกรมประชาสงเคราะห์ ปี พ.ศ.2544 และได้รับคัดเลือกเป็นผู้ประสานงานดีเด่นของกรมประชาสงเคราะห์ในเวลาต่อมา

เมื่อโครงการฯ ทำงานมาระยะหนึ่งมีผู้ติดยาเสพติดที่ผ่านการบำบัดรักษา และสามารถเลิกได้เป็นจำนวนมาก จึงมีแนวคิดให้เกิดการรวมตัวเป็นกลุ่มขึ้น เพื่อให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีการหนุนใจซึ่งกันและกันและร่วมกันทำงานที่เสริมสร้างกลุ่ม ช่วยเหลือผู้ติดยาเสพติดที่ต้องการ